Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 165 (10457) | 1977 чылдың июль 15, пятница | 1925 чылда үнелеп эдилеттингеен | Өртээ 2 сөп.

1917-1977 **60**

Улуг Октябрьның 60 чылынга уткуштур

КУБАНЬДА ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИ

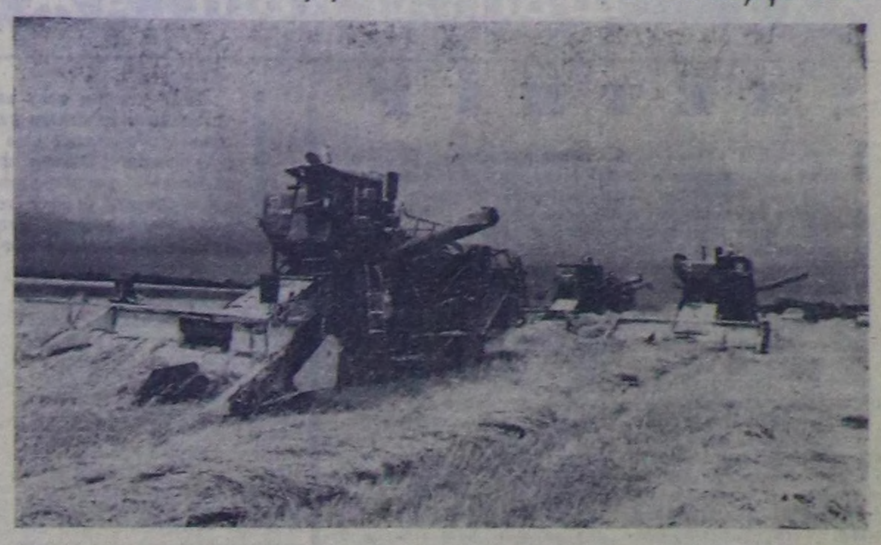

Кубаньда тараа ажаалдазында бо чылын үс муң механизаторлар киржип турар.

Северск районда «Заветы Ильича» аттыг колхозта ажаалданың механизастаттынган комплекстери 4000 гектар черден тараа ажаар ужурлуг. Амгы үеде бүдүрүлгениң бүгү участоктарында күзүн тараан арбайның тавычаларын бастыр берген. Тараажыларны дүжүт оортуп турар. Ортумаабиле бир гектардан-на 42 центнер тарааны бастырып ап турар.

ЧУРУКТА: арбайның тавычаларын бастырып турары.

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭРТЕН-ДААА, КЕЖЭЭ-ДААА...

Кызылдың дээрбе комбинадынга ажыл-иш эртежик-ле хайныгын үнер. Ооң чоогундан машина-балгат үзүктелбес. Комбинаттың янзы-бүрү участоктарында ажылдан турар кижилер хөй.

— Бо бүдүрүлге онгу беш чылдың ийиги чылында ийи харлап турар аныяк комбинат болгай. Ол хирезинде планныг даалгазын чедиишкинниг күүседип, мурнакчыларның санынга кирип турары өөрүнүг — деп, республиканың тараа продуктулар бүдүрүлге эргелелиниң кол инженери Ч. И. Доспан чугаалады.

Комбинаттың тараа дээрбедээр цеги. Мооң иштинде далган дээрбедээн станоктарның даажы үзүк чок. Хол-биле ажыл кылган кижи көзүлбес. Курганган тараа конвейер дамчыштыр элеватордан бо цехке келир. Долгандыр шилдей каан төгерик савага тарааны ургаш, тырыкыланып турар механизмнерниң дузазы-биле «дайнадып-да» турар. Оон улаштыр ол тараа хоюг далганче шилчип, савалаар черге кээр. Мында үш хөрөөжен кижи ажылдан тур. Оларның ажылынга мергежээн медээжок. Чоогунда овааладап каан шоодайның бирээзин алган, мында бункерниң ужунга кедириптерге, чаңгыс минутаның дургузында бир шоодай дола бээр. Чанында турган ажылчын база-ла автомат дузазы-биле каш-ла секунда иштинде ол далганыг шоодайның аксын даарай каантар. Ол шоодайларны конвейер кожааланнары алгаш, складка аппарып каантар. Хала-даа чок. Бүгү-ле ажыл механизастаттынган. Шак ындыг байдал-биле тергиин, бирги, ийиги, үшкү сорттарның далганы ында бүдүрүнүп турарын улуг сонуургал-биле көрдүвүс. Ол продукциязы цех бир хонукта-ла 115 тонна чедир бүдүрүп турары магаданчыг болду.

Далган бүдүрүп белеткээр цехте иниитизи-биле дөрт бригада ажылдан турар. Оларның шуптузу аразында социалистиг чарыштыг. Ооң түңнелин доктаамал үндүрүп, тиилекчилерни мактап, шаңнап турар.

Мурнакчы бүдүрүлгеден репортаж

Бо чылдың баштайгы чартыының түңнелин комбинат бурунгу хүн үндүрген. Бо үеник дургузунда ук бүдүрүлге 18 муң тонна комбикорм бүдүрер турган, ону 18842 тонна кылдыр күүседкен. А иниити далган бүдүрерин 110 хуу боттандырган. Ынчангаш дээрбе комбинадының коллективи эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, далганы 3164 тоннаны, комбикормну 2493 тоннаны хөйну бүдүрген болуп турар.

Бо бүгү чедиишкиннерниң үндезини—бо бүдүрүлгеде шалыпчыларның ачызы-дыр. Чартык чылда социалистиг чарыштың тиилекчилери база илереттинген. Далган дээрбедээр цехтен бирги черни Сергей Орус-оол удуртқан бригада алган. Ийигизин Александр Петрович Плужниковтун бригадазы эзлээн.

Ажылдаар өрээлинде хөй-ле станоктарга бүргеткен ажылчынга ужуштывыс. Ол Кушажылчы Алдар орденнин III чергезинин эдилекчизи Владимир Иванович Козлов болду. Тиилекчилериниң санынга кирген Александр Плужниковтун бригадазынын кежигүнү.

— Иниити бригаданың болгаш силернин хуунарда бо юбилейлиг чылда салган сорулганар кандыгы?— деп оон айтырдывыс.

— Бо 1977 чыл бистиң амыдыралывыска онзагай чыл болган. Бригадавыс эрткен чылдынга бодаарга, бо чылын бедик көргүзүглерни чедип ап, планныг даалгазын багай эвес күүседкен. Бүгү совет кижилер ССРЭ-ниң чаа Конституциязын таныжып, ону чугаалажып турда, бистер база хажыызынга артпаан бис. Партияның болгаш чазактың ол сагыш салыышкынынга харыы кылдыр кижи бүрүзү бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ынчангаш бистиң бригадавыс юбилейлиг чылдың даалгазын ноябрь 7-де бүрүн күүседир сорулганы салган. Мен бодум хуумда бо чылдың онаалдазын ноябрь 1-де доозарын хүлээндим—деп, В. И. Козлов чугаалады.

Дээрбе комбинадында ВЛКСМ комитединиң секретары Евгений Владимирович Купряшкин — комбикорм цегинде эзлчег начальниги. Тускай ортумак эртемниг бо аныяк кижи маңаа ажылдаа-ла ийи чыл чедип турар. Мындыг кыска үеник дургузунда Евгений Купряшкин бодунуң кызымак күш-ажылы-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

Е. Купряшкинниң удуртқан эзлчээ бир хүнде 75 тонна комбикорм бүдүрүп үндүрер планын 100—106 хуудан кудулатпайн келген.

— Евгений ажылыга конгуг кызымак кижи. Сүмелээр, дузалажыр, кандыг-даа ажылды сегирип алыр болза, ол черде ону дооспаан шаанда соксавас. Күш-ажылга кызымак, өскелерге үлегерлиг кижилерге эш-өөрү черле идегээр боордур. Ону чоокта чаа болуп эрткен чер-чер Советтериге соңгуулдаларда Кызылдың хоорай Советиниң депутадынга соңгаан болгай. Оон ангыда комбинаттың коммунистери бо чылдың мартта Е. Купряшкинни СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп ап, аңаа улуг идегелди көргүскен—деп, кол инженер Ч. И. Доспан сеткил ханыышкын-биле чугаалады.

Комбинатта ажыл хайныышкынныг. Баазадан тараа чүүрүп эккелген машиналарның чүүгүн дужүргеш, оон орнунга далган азы мал чемин чүдүргеш, республиканың бүгү булуннарынче тарадып турар. Бир хонукта мында иниитизи-биле 78—80 тонна далган, 125—130 тонна комбикорм бүдүрүнүп турар. Ол чазагай хөрекке үстүнде адаан мурнакчыларывыстан ангыда, «Хүндүлелдин Демдээ» орденниң эдилекчизи Мария Дубровская, Юрий Шалютов, Владимир Денисьев дээн ышкаш хөй-хөй мурнакчылар боттарының улуг үлүүн киирип турар.

Ийет, дээрбе коминадында ажыл хайныышкыныг. Мында кижи бүрүзү юбилейлиг чылдың күш-ажылчы эзлчээнде турушкан, планныг онаалданы ажыр күүседир, сөглээн сёске ээ болур дээш ажылдап турар. Оларның сөзү чаңгыс: бо чылдың планныг даалгазын ноябрь 7-ге чедир күүседип, пландан ажыр 2 тонна далганны бүдүрери. Ол сорулга күүсеттиперинге магадылады комбинаттың бөгүнгү амыдыралы бадыткап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТАРДА: Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезинин эдилекчизи Владимир Козлов ажыл үезинде; тараа продуктулар бүдүрүлге эргелелиниң кол инженери Ч. И. Доспан эзлчег начальниги Е. В. Купряшкинге чаа конвейернин схемазын тайылбырлап берип тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

СЭКП-ниң Тыва область комитеди болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели онгу беш чылдың ийиги чылының баштайгы чартыының түңнелериниң талазы-биле чөвүлел хуралды эрттирген. Аңаа министерстволарның болгаш ведомстволарның тудуг трестериниң, туе-туе бүдүрүлгелериниң удуртқучулары, партия райкомнарының секретарьлары болган Советтериниң, хоорайлар бөга районнар күүскомнар даргаларының өрөдакчылары киришкеннер. Керээлиг ажылдаар тудуг организацияларының үлетүрүүн болган республикада иниитиниң аныглалының транспортунун бо чылдың бирги чартыында кылган ажылдарының түңнелдерин ол чөвүлел хуралта тодаргайы-биле чугаалажып көрген.

Республиканың Күрпланының даргазы М. С. Салчак районнарның, бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның улус ажыл-агый планнарын чылдың баштайгы чартыында күүсеткениниң дугайында дыңналыг кылган. Үлетүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының, капитал тудугунуң керээлиг ажылдарын кылырының алды айларда программазын чедиишкинниг күүсеткен ажылчын коллективтерниң чедиишкиннерин демдеглээш, эш Салчак республиканың улус ажыл-агыының бо адырларының ажылында бар улуг четпестерни тодаргайы-биле айыткан. Ылаңгыя капитал тудугда улуг хожудаашкын боон турар. Керээлиг ажылдаар тудуг организациялары тудуг-монтаж ажылдарының чартык чылда программазын чүүле 78 хуу, а кол фондулерны ажыглаары оонда дора—44-ле хуу болган.

Таңды, Улуг-Хем, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарда болган Кызыл хоорайда чаа тудугларда байдал онза дувуреңниг боон турар. «Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестериниң, «Кызылчас тудугнук», Тываның транспорт эргелелиниң кожун чоруур механизастаттынган колонназының тудуг организацияларының хөй кезин чүүле керээлиг тудуг ажылдарының планын күүсетпээн эвес, харын эрткен чылдың чогуур үеэнге деңнээрге, ажылдың иниити хемчээлин эвээжеткен боон турар.

Республиканың үлетүрү чылдың баштайгы чартыын дыка хожудаашкынныг доосканы: продукция сайгарар план чүүле 90,8 хуу, ону бүдүрериниң планы—98,3 хуу болган. Төп албан черлериниң чамдык удуртукчулары, партия болган совет органнар бүдүрүлгениң экономиказынче хапылаас, чер-черде бүдүрүлгелериниң планы күүседелинче кичээнгейин кошкалыр, ала-чаглаашкынны болдурганындан ындыг түңнелдит боон турар.

Чөвүлел хуралта чылдың эрткен үеэнин түңнелдериниң дугайында «Тыва тудуг» трестиң кол инженери В. В. Глазков, «Тыва кодээ тудуг» трестиң эргелекчизи Г. И. Шубник, «Тыва септелге-тудуг» трестиң эргелекчизи М. П. Емельянцев, «Тыва суг-тудуг» трестиң эргелекчизи В. П. Сургутанов, «Тыва колхоз тудуг» каттыжышкынының кол инженери М. Ш. Ширин, Тываның автоорук эргелелиниң начальнигы Н. А. Бороенко, Тудуг банкызының республика конторазының начальнигы П. В. Кирдеев, Тыва транспорт эргелелиниң начальнигы В. А. Нэрунин; СЭКП райкомнарының секретарьлары—Барыын-Хемчиктен В. А. Старикова, Улуг-Хемнин—И. Ф. Молянов, Тес-Хемнин—У. Д. Дөмүр-оол, Каа-Хемнин—В. А. Чигарских чүве чугаалааннар. Чөвүлел хуралта сес эп, чүве чугаалааннар чартык чылдың түңнелдериниң дугайында аңаала статистиктиг саннарны көргүсков боордан аңгыда, күрүне планнарының күүсеттинмээнинин кол чылдагааннарын тодаргайы-биле айытпазы хараалаачыг болган. Юбилейлиг чылдың иниги чартыында ажыл-хереги экижидер дээш, хожудаашкынны узуткаар болгаш чедир кыдыымаан чүүлдерни эдер дээш ажыл-агый удуртукчулары, партия болган совет органнар чогум чүүү кылырыл, кандыг хемчеглерни алырыл дээрениниң дугайын олар эвээш чугаалааннар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. К. Ондар болгаш СЭКП обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов олар боттарының чугааларында чогум-на олче чөвүлел хуралдың киржиккилериниң кичээнгейин угландырган. Олар республиканың үлетүрүүнүн, капитал тудугунун болгаш автотранспортунун-даа коллективтериниң бирги чартык чылда планнаттынган ажылдарын күүседириңе шаптыктаан хөй-хөй чылдагааннарны тодаргайы-биле аңалыктаан. Күрүне даалгаларының күүсеттинмээнинде чамдык чөптүг чылдагааннар бар-даа болза, хожудаашкын колдуунда-ла иниги четпестерниң үрежүүнүн боон турар. Ол дээрге ажылды кошкак организастааны, удуртулганың деңнелиниң кудузу, ыяк ажылдан кылган иниитилерни амыдыралга боттандырып чорударын кошкак контрольдан турары болур. Ол бүгүнүн түңнелинде ажыл-хереги ыяк бодал чокка организастаар, ажыл шаныың хөй чидириин болдурар, кадрларның ажылдан үнер-керер чоруу көвүдээр, техниканы болган дериг-херекседелерни эң-не куду деңнелдиг ажыглаар чоруктар боон турар. Кижилериниң амыдырал байдалында, социалистиг чарышты организастан турарында, мурнакчы дурзулганы иниитилештирии, иниитереринде база улуг четпестер бар. Бо бүгүнүн түңнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү кудулаар, үлетүр продукциязын бүдүрериниң, тудуг-монтаж ажылдарын кылырының планнары үстүн турар-дыр.

Чылдың иниги чартыы—Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган күш-ажылчы эзлчегиин иниитирлиг үе-чедазы. Четпестерни чайладыр, чүүле күрүне даалгазын эвес, харын база социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседир толээде, үлетүрүүн, тудугнун, транспорттун бүгү ажыл-ишчилериниң күзүн улам-на моонаарын, удуртукчуларын, бүдүрүлге командирлериниң, партия болган совет органнарының организаксы ажылдарының арталарын үндезини-биле экижидери негеттинип турар.

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫ *төлевилелди чугаалажып тур бис*

ТАНЫШТЫРЫЛГА КАЛБАРГАН

СЭКП ТК-ның Май (1977 ч.) Пленумунга «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаа Конституциязының төлевилелиниң дугайында» СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары, Конституция комиссиязының Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң илеткелин, чаа Конституциязының төлевилелин бүгү чоннуң чугаалажып көөрү-биле солунарга парлап үндүрген доораан, бистиң чүртүвүстүң ажылчы чоннары-биле бир дөмей, Чөөп-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчын, албан-хаакчылары таныкып эгелээн болгаш түүлдүгүнүн көрүп турар.

Совхозтуң Чыраа-Бажы, Чыргакы, Хорум-Даг салбырларында партия организацияларының агитаторлары, политинформаторлары Конституцияның төлевилелин малчынарда, сүт-бараан фермаларында калбаа-биле таныштырып турар. Амгы күштүг болуп турар Конституцияны хүлээп алганының соонда эрткен 40 чылдарның дургузунда бистиң делгем Төрээн чүртүвүста, бистиң иниитилеливисте социал-политиктиг ханы улуг чаартылгалар болганын эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Советтер чүртүнүп экономиктиг күчүшдалы таныттынмас кылдыр чаартынган. Оон тодаргай чижектерни күчүлүг үлетүрлүг, механизастаан кедээ ажыл-агыйлыг, эртем-культуралыг болганывыстан болгаш совет хамаатыларның материалдыг чаагай байдалының деннелиниң өскешиден-даа көрүп турар бис. Чаа Үндезин Хоойлупун төлевилели—канчаар-даа аажок улуг болуушкун. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл болур оюн байырлаарыбиле оон капсырлажып турары онзагай болуп турар.

«Совет Социалистиг Республикалар Эвилели болза ажылчын аңгының, тараачынарның болгаш интеллигенцияның, чүрттүн бүгү нацияларының болгаш улус чоннарының тура-соруун база эргежыктарын илередип турар бүгү улустуң социалистиг күрүнези-дир» деп төлевилелдиң бирги үүлүнде чугаалап турар. Бистиң күрүневисте бүгү эрге-чагырга улус депутаттарының Советтерин—төпте база чер-черде соңгулдалыг органнарны дамчыштыр боттандырын турары чонга хамааржып турар. Конституцияның төлевилелинде кирип турар чаа үүлдериниң кол угланыышкыны—ол дээрге социалистиг демократияны калбартыры болгаш ханыладыры болуп турар.

Хамыктың мурнунда Советтериниң тургузуунун болгаш ажылының демократтыг принциптериниң улам ындай хеңжүүрү, иниитилел амыдыралының эң чугула айтырыгларын шиитирлээринге оларның ролюн күштелдирери баш удур көрдүнген. Депутаттарның эрге-хүлээлгелерин калбартыры улам тодараттынган.

Совхозтуң төп салбырынын Шык-Бажы сүт-бараан фермазының коллективиниң Конституция төлевилелин таныткан хуралынга Ленин орденниң эдилекчизи, кедээ Советтин депутады, мурнакчы саанчы эш Кувискаал Хомушку мынча дээн:

— СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, Конституция комиссиязының Даргазы эш Брежневтиң илеткелин болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин солундан ончуп, радиодан дыңнаап, кижиниң сагып-сеткили хайныгын келир-дир. Мен хөрөөжен не кижи болганымда чоргааралымны илередип, сүт бүдүрериниң чыл планын ноябрь 7-де күүседир мен—деп хүлээгеп. Ол ышкаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады хойжу М. Д. Чола бо төлевилелди таныскан хуралга санал бергеш, иниитиниң мал чеминге 15 тонна сиген белеткеп алырын хүлээнгеп.

Чаа Конституцияның төлевилелин совхозтуң Аныяк болгаш Улуг Чыргакыларда бүгү малчынарынга партия организацияларының агитаторлары улам калбаа-биле таныштырып турар. Агитаторлардан Э. Куулар, К. Куулар, М. Осур-оол, К. Сарыглар болгаш өскелер-даа СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязының иниитирлерин кады ону биллиг таныштырлап берип турарлар. «Чыраа-Бажының» ажыл-ишчилерге бо чылдың бирги чартыында күрүнеге мал продуктуларын садарын сүттүүн — 100 хуу, дуктүүн — 128 хуу күүсеткен.

О. КАРА-САЛ,

Чыраа-Бажы кедээ Совет күүскомунуң даргазы.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ

(1977 ЧЫЛДЫҢ ИЮЛЬ 11-ДЕ МЕДЭЭ-БИЛЕ)

Иниитиниң мал базын өстүреринге, мал продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле планныг даалгаларны чедиишкинниг күүсеткенге эң-не кол негелде—малга четчир сиңнег кем-суурну тургузары. Республиканың ажылчы чоннары 1977—1978 чылдарның кыжынга хөй сигенни, будук-бүрүнү, витаминниг сиген далганын болгаш эске-даа чемнерни хөйну белеткеп алыр дээш бо хүннерде күзениишкинниг ажылдап турар.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң сөелгү медээзин өзугаар алырга, **республикада иниитизи-биле 367 тонна сигенни (планның 0,2 хуузу), 75 тонна витаминниг сиген далганын (1,1 хуу) болгаш 1109 тонна будук-бүрүнү (13,9 хуу) белеткеп алган боп турар.**

Тес-Хем район 142, Таңды—125, Бай-Тайга—39 тонна сигенни белеткээш, тус-тузунда планны 0,9, 0,5, 0,5 хуу күүсеткен. Таңды районда 504, Барыын-Хемчикте—167, Бай-Тайгада — 148 тонна будук-бүрүнү белеткээн.

Эрткен чылдың бо үедеги деннели-биле алырга, республиканга сигенни-даа, витаминниг сиген далганын-даа ийи катап хөйну белеткээн турган. Чыл келген тудум-на улам эки ажылдаар болганда, чугула кампаниянын эзе хүннеринде эрткен чылдан хожудап ажылдаарга таарышпазы алдын-дир.

Дөрт чылдыы күүсеттинген

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). «Майның Биринчи хаазы» бүдүрүлге каттыжышкынының даараныкчызы Г. М. Федянова июль он биринчи хүнүнде бо бөш чылдың дөртү чылының даалгазын күүсеткен. Володарский аттыг каттыжышкында даараныкчы Э. П. Караваева биле «Большевичка» каттыжышкында А. А. Бабиева олар база-ла дөрт чылдың планын күүсеткеннер. Ленинградтың даараныгга үлетүрүүнде ийи чыл планнарын күүсеткениниң дугайын 2000 хөре кижи, а 140 кижи—үш чыл планнарын күүсеткениниң дугайын рапорттааннар.

Картофельди ажаап эгелээн

Калуга областың ажыл-агыйлары эрте быжар картофельди ажаап эгелээн. Орджоникидзе аттыг колхозта болган өскедаа ажыл-агыйларда гектардан-на үүс болган оон-даа хөй картофельди казып ап турар. Картофельди каскан дораан-на, ону чүрттүн язы-бүрү хоорайларының сазыг четкизинче үдүрүп чорудун турар. Картофельдиң шала соолуредир быжар сорттарын бо чылын сөелгү чылдардаазындан дыка хөй—60 муң гектарда олурткан.

(СЭТА).

САРЫЛЫК КАДАРЧЫЗЫ

Барыын-Хемчик районун Ак хемниң Бел-Орук деп черде сериин одарларда чаттыла берген чоруур сарлыктарны Кыви-Доржу Балыевич Монгуш кадарып турар.

Хоочун кадарчы бо чылын төрүүр 180 сарлыктан ол хире бызааларны менди камгалап алган. Коданда өр сарлыктарның семиртир үеэн доостурга, күрүнеге садар. Ийи харлыг, эки семирөөн сарлыктарның бирээзинин-не дирит деңзиан 250—300 кг болур.

Сес чыл сарлык кадарган кадарчы бо хүннерде сарлыктарның одарын үргүлүү солун, кедээ Советтин депутады хүлээлгеэн база эки күүседип, пожазында аалдарга ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин таныштырар талазы-биле ажылды чорудун турар. Кадарчының бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарына «Дөн-Терезин» совхоз таарымчалыг байдалды тургускан.

Д. МОНГУШ.

ҮЛЕТПҮР

Тыванын үлетпүрүнүк ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шинтирлерин болгаш онгу беш чыл планының даалгаларын амыдыралга чедишкиниг боттандырар дээн бүгү улустуң социалистиг чарыжыныга киришпишаан, боттарында бар аргаларын болгаш күралавырларын чоп ажылдавышаан, эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, 1977 чылдың бирги чартыында элээн чедишкиниг ажылдаан.

Электроэнергетика, оттулар үүл үлетпүү, өскүт металлургия, ыяш болгаш ыяш болбазырарының кылыр үлетпүр, чиик болгаш аъш-чем үлетпүү, полиграфия бүдүрүлгези чыл эгезинден бээр алды айлар иштинде продукция сайгарар планнарын ажыр күүсеткен. Бо талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин тудуг материалдарының үлетпүү, демир болбазырадыр бүдүрүлгелер болгаш өске-даа адырлар күүсеткээнинің үржуундан шинти республиканың продукция сайгарарының талазы-биле планы чүгле 90,8 хуу күүсеткиниг боон турар.

Оттулар үүл үлетпүү социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, планын 113,6 хуу күүсеткенин айтыр херек.

Республиканың бүдүрүлгелерге шинти продукция бүдүрер талазы-биле эрткен чылда деңнелди 106,8 хуу ашкан-даа болза, алды айлар планы чүгле 86,9 хуу күүсеттинген.

Үлетпүрүн тус-тус адырларының бүдүрүлгелери продукция бээринин алды айларда дүштүнген планнарын колдуунда чедишкиниг күүсеткен. Чижээ, пландан ажыр 154 мүн тонна хөмүр-дашты, 31 млн. квт-шак электри энергиязын, 3000 кал. чылыг энергиязын, 10,5 мүн кубометр тулуг ыяшын, 9,2 мүн кубометр диңнг материалдарын, 1,7 мүн эжеш кидис болгаш 1,1 мүн эжеш хөм идикти, 26 мүн рубльдин даараглыг кылыгларын, дыка хөй аъш-чем продукцуларын, өске-даа эң чугула хереглел бараанналарын бүдүрүп үндүрген. Ынчалза-даа тудуг түүйбүзү болгаш чугайы, даг-дүгү, демир-бетон кылыглары, аъш-чем түүлдериндеп—хлеб-булочка кылыглары, мал сержаа дээн ышкаш чугула чүүлдер чедир бердинмээнин айтыр апаар.

Үстүнде айыттынган четпестерин кол-ла чылдагааны—бүдүрүлгенин күүлерин долузу-биле ажылдавайн, бүдүрүлгенин ажылын чогуур деңнелге чедир организаставайн турарында. Ол ышкаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринин айтырыынче четпес киноэнгей салып турар. Ол дээрге бүдүрүлге коргүүглерин бедидип, план күүселдезин чедип алырының күчүлүг быразы дээрги билдингир болгай. Республикага шинтизи-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринин планы 80,4 хуу болган.

Чамдык бүдүрүлге черлери планныг даалганы күүсетседаа, бодунуң продукциязының ыгынарын экижидерин чедип албайн турар. Ындыг бүдүрүлгелерге «Тудуг кезектери» комбинат, Кызылдың туулбу заводу дээш, өске-даа черлер хамааржыр.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Сүт бүдүрери. Республиканың ажыл-агыйлары 1977 чылда 32098 тонна сүттү бүдүрер ужуруг. Чартык чылда сүт бүдүрери 15.1193 тонна болган, чыл планы 47,1 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бирги чартыында оон эвээш, 14125,6 тонна сүттү бүдүргенин алгаш көөрге, бо чылын сүт бүдүрериниң талазы-биле өзүлде бар. Оон-биле кады бир инекке опаалтыр саалда база өскен. Таңдының ажыл-агыйлары бир инекке опаалтыр 1026 кг сүттү саап алган.

Ындыг болбажок Каа-Хем, Тес-Хем. Кызыл районнарының ажыл-агыйлары сүт бүдүрери эрткен чылдың бо үезинден бүдүлаткан. Күрүнеге сүттү садарының чартык чыл планын Бай-Тайга—133,6 хуу, Тес-Хем—132,6 хуу, Эрзин—131,8 хуу күүсеткилээн. Сүт садарының чартык чыл планын чаңгыс Чоон-Хемчик район күүсеттээн. «Бай-Тал», «Торгалыг», «Сүт-Хөл», Тока аттыг, «Өөк», «Бүрөн», «Ленинчи-орук» совхозтар сүт садарының чартык чыл планын күүсеттээн.

«Торгалыг» совхоз июнь айда бир инектен 37-ле килограмм, «Хадың» совхоз—84 килограмм сүт саап алган. Үстүнде сайгарагайларден алырга, чамдык ажыл-агыйларда сүт бүдүрерин өстүрер талазы-биле чогуур хемчегларни албайн турары илдеп.

Эт бүдүрери. Күрүне ажыл-агыйлары бо чылдың алды айларында эт бүдүрерин арткан чылдың ол-ла үезинден 103,8 хуу өстүрүп, 5991,8 тонна диригдеңзи чедирген. Эт бүдүрерин Кызыл район алды айда эткен чылдың ол-ла үезинден 140,5 хуу, Улуг-Хем—130,9 хуу өстүрген, а Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Тес-Хем, Таңды районнар кудуладаан.

Семиртилгеге азыраан малдарының хонукта ортумак деңзи немелдези шинтизи республикада 329 грамм, а Кызыл районуң ажыл-агыйларында — 885 грамм, Бай-Тайганында —733 грамм болган.

Дук бүдүрери. Бо чартык чылда республикада дук бүдүрери эткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге оон 83,9 хуулу болган. Күрүнеге чылда 2317,7 тонна дук садар план чартык чылда 28,3 хуу күүсеттинип, 655 тонна дук саттынган. Бир хойдан кыргып ап турар дүктүн ортумак хемчээлинин өспейн турары дук бүдүрери ковуудериинге идиг чок боон артып турар. Мөңгүн-Тайга районда бир хойдан 350 грамм (планы 1200 грамм), Тес-Хемде—370 грамм (планы 1610 грамм) дук кыргып ап турары канчап-даа таарышпас.

Мал бажын өстүрери. Бода мал өстүрериниң чартык чыл планы Мөңгүн-Тайга 114,8 хуу, Бай-Тайга—102,5 хуу, Эрзин 100,4 хуу күүсеткен. Артык районнар бода мал өстүрериниң планын күүсеттээнинде бо талазы-биле план республикада 94,9 хуу болган. Хаван өстүрер талазы-биле планнарын кайы-даа район күүсеттээн, ынчалза-даа эткен чылдың бо үезинден хаван бажы элээн ковудээн. Кызыл районуң ажыл-агыйлары хаван бажың 500 чедирер турган, а бары чүгле 22 баш. Таңдыда 600 баш хаванның орнунга 73 баш бар. Хой, өшкү өстүрериниң чартык чыл планын республика шинтизи-биле 110,2 хуу күүсеткен-даа болза, эткен чылдың бо үезинден кызырылган. Каа-Хем, Бии-Хем районнарда хой, өшкү саны эткен чылдың бо үезинден өзүлделиг база планын 118,6 болгаш 119,1 хуу күүсеткен.

Бо чылдың алды айларында республикада шинтизи-биле төрүүр чүс баш малдан 46 бызаны, 70 хурагаа, анайны камгалап алган.

1977 чылдың хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказын белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң ажыл-агыйларының база «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының механизаторлары, ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эткен чылдың күзүнүнде эгелекчи саналды үндүгенин «Шынның» номчукчулары билир.

АЖЫЫ УЛУГ

Көдээ ажыл-агыйның эолчеглиг кампанияларының, ылангыя мал чеминиң белеткелиниң болгаш дүжүт ажаан алыышкынының үезинде механизатор кадрларын чедишпеэнинден ук ажылдарың уламдыгы, чидириг хөй болурун мурнуку чылдарның дуржулгазыдан билир бис. Чамдык чылдарда эвээш эвес шолдуң тараазы чүгле бистин районга эвес, а республиканың өске-даа черлеринге хар алдынга барып турганы чажыт эвес-ле болгай. Оон бир кол чылдагааны — көдээ ажылагый техниказының чогуур үезинде эки шынарлыг септеттинмейн турганында.

Ындыг чорукту моон соңгаар болдурбас, чедишпес савның механизаторларының күжүн чыл дургузунда деңдески ажылдаар, кандыг-даа техниканы баш удур ыяк септеп алыр сорулга-биле дүжүт ажаан алыр болгаш сиген кезилдезинге ажытлаар дериг-хереклерни кышкы үеде септээр деп бистин механизаторларывыс шинтирлээн. Эгелекчи саналывыстың ужуруттаы-даа ол. Ук саналды СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунда чүүлдүгүнүп деткээн чүве.

Техника септелгезин баш удур чорудар талазы-биле эгелекчи санал үнгенден бээр элээн үе эткен. Байдал кандыгыл деп айтырыг тургустуунуп келир. Бо чаа эгелээшкинин, чаа чурумнуң ажыы улуг дээрзинге шуут бүзүрелдивис.

Оон бир тодаргай чижээ бо, хынаа, эдиктирин алгаш турган бис. А кол чүве — тускайлаан эдикчи-мастерлер звеноларын санаваска, районнуң бүгү механизаторлары часкы тарылгага киришкен, ол үеде септелгеге чаңгыс-даа кижи турбаан.

Эрте септелге деп чүвенин ажыы ол-дур. Тарылга чүгле эрте доозулган эвес, а механизаторларывыс эвээш эвес акшаны ажылдан алыр аргалыг болган.

Часкы хову ажылдарын, ылангыя эрте чажар культуралар-ның тарылгазын кыска хуусаада эрттирдивис. Эрткен чазын тарылга үезинде техника үрелиишкининден анаа турар чорук барык болбаан, чүге дээрге часкы хову ажылдарынга киржир бүгү трактор, сеялкаларны баш удур септээш, ыяк хынаш, эдиктирин алгаш турган бис. А кол чүве — тускайлаан эдикчи-мастерлер звеноларын санаваска, районнуң бүгү механизаторлары часкы тарылгага киришкен, ол үеде септелгеге чаңгыс-даа кижи турбаан.

Эрте септелге деп чүвенин ажыы ол-дур. Тарылга чүгле эрте доозулган эвес, а механизаторларывыс эвээш эвес акшаны ажылдан алыр аргалыг болган.

Амгы үеде сиген белеткээр техниканың септелгези барык доозулган, оларның хыналда эдиктирилгезин кылын турар бис. А механизаторларның хөй кезин тараа ажаан алыр техниканың септелгезинде хаара туттунган. Тараа ажаар комбайнарның септелгезин июль 10-да доозар деп хүлээлгеге айыткан улус бис. Бо хуусаа арай уламдыга берген. Чүге дээрге, чазын тараан кукуруза, турнепс болгаш оон-даа өске мал чеми культуралар соокка алыскаш үмээн, оларның орнунга өске культуралар тарыыр ужурга таваржып, септелгеге турган механизаторларны аная ажылдаттывыс.

Ындыг болзажок дүжүт ажаалдазынга киржир бүгү техниканы бо айның тоңчүзүнге чедир септеп үндүрүптер бис. Районда 128 комбайнының 70-ни шуут белеп, артканнарының септелгези дооступ турар.

Ынчангаш бистин трактористеривис болгаш комбайнерлеривис ам сиген кезилдезинге киржири-биле механизастаттынган тус-тус бригадаларда хуваттынган. Моон мурнунда олар сиген ажаалдазының хайныышкынныг үезинде комбайннар септеп турган болгай. Моон соңгаар ындыг чүве болбас, тараа, сиген ажылдарының үезинде техника эң бүдүрүкчүлүг ажыглаттынар.

Техника септелгези «Кызыл тараачын» совхозта эки организастаттынган. Мастерскаяга 5—6 комбайнны оларның эзлери эккээр. Дүржулгалыг механизатор И. Доронинниң удуртулгазы-биле септекчилерниң бир бригадазы ындыг янзылыг тургуступар. Септээр чүүлдер тодараттынган соонда ол комбайнарны долузу-биле септеп үндүрериниң ажыл-планын тургүскаш, ол езугаар ажылдан эгелээр. Кижи бүрүзү хүнүң нормазын чүс хуу күүседип, комбайнын айыткан хуусаазында септеп аптар болза, ажыл төлевиринге 15 хуу немелде төлевирни, а хуусаа бетинде эки шынарлыг доозар болза ажыл төлевиринге 30 хуу немелде төлевирни алыр.

Бо эки дүржулганы «Өөк» совхозта ажыглавайн турары четпес.

Кышкы үеде механизаторлар белеткээр хүлээлгеже ажыр күүсеттинген. 130 кижини өөредип, 117 кижиниң мергежилин бедиткен бис.

В. ДУТОВ,
Бии-Хем райкүүкомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң вол инженери.

Эгелекчилерде

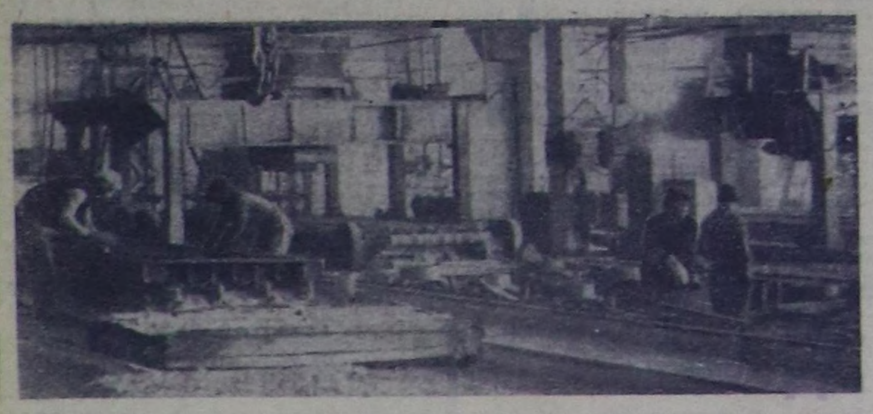

Фоторепортаж

Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинатта чамдык кижилер болгаш бригадалар бүдүрүлге даалгазын чедишкиниг күүседип турар.

О. Турчанованың бригадазы чартык чылда социалистиг хүлээлгезин 109,9 хуу күүсеткеш, чаа тудугларга хөй-хөй демир-бетой кезектерин берген. Бригадада Валерий Манчин (үстүнде чурукта) ышкаш мурнакчылар хөй. Олар боттарының үлүг-нормазын хүн бүрү ажыр күүседип турар.

Бригадир О. Турчанова (ортузунда чурукта В. Манчин, бетонщик В. Бушуев олар-биле кады) алыл хүнүн тодаргай даалга бээри-биле эгелээр. Чогум-на ынчангаш оон удуртканы 12 кижилиг коллективи чедишкиниг ажылдап турар.

Г. Васильевтиң бригадазы бо удаада ийиги черни алаадаа, планныг даалганы базаа чедишкиниг күүсеткен: 278 кубометр демир-бетон кылыгларны бээр турган, оны херек кырында 3081 кубометр чедирген.

Амгы үеде бо ийи мурнакчы бригадаларның дуржулгазын өске-даа коллективтер өөренип, Улуг Октябрьның 60 чылынга күш-ажылчы чедишкиниг ужуражыр дээш чарыш «Тудуг кезектери» комбинатта калбарган.

Адаанда чурукта—Кызылда «Тудуг кезектери» комбинаттың заводунуң хептээр цехинин бир кезээ.

ОЛАР МУРНУНДА

«Каа-Хем» разрези,
Тыванын электри четкилери,
«Тыва кобальт» комбинат,
Ак-Довурак үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады,
Сүт комбинады,
Кызылдың сүт заводу,
Тараа продуктулар эргелели,
Кызылдың сайгарылга базазы,
Чадаананың тараа хүлээп алыр пунктузу,
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели,
Типография,
Даараныла фабриказы,
Алгы заводу,
Үлетпүр тудуг материалдарычың каттыжыышкыны,
Росводопромнуң демир-бетон кылыглар заводу,
«Тыва кедээ тудуг» трестиң ДБК заводу,
Туранның ыяш белеткээр пунктузу,
Ыяш ажыл-агый эргелели,
Тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу,
Мебель фабриказы,
Чадаананың, Бии-Хеминиң, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинаттары,
Улуг-Хемниң, Самагалдайның «Сельхозтехника» салбырлары.

чарыш-чогаадыкчы күш

Социалистиг чарыш экраны

1977 июль № 7 (44)

КАЖАН ЭКИЖИРИЛ?

ИНТЕРВЬЮ

Кызылдың районнар аразында «Сельхозтехника» каттыжыышкыны Таңды, Каа-Хем, Кызыл районнарын совхозтарынга көдээ ажыл-агый машиналарынын, Улуг-Хем, Бии-Хем районнардан ДТ-75 тракторларны, барык бүгү районнардан шимчедикчилерни септээр талазы-биле янзы-бүрү ачы-дузаны көргүзүп турар.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынындан бо бүдүрүлге эн-не улуг хожудаашкынны болдуруп, чылдан чылче планныг онаалдаларын күүсеткен келген.

Бистин корреспондентивис каттыжыышкынның эргелекчизи Петр Иванович ИВАНОВ-биле ужурашкаш, аная чамдык айтырыгларны салган.

— Чылдың бирги чартыында бүдүрүлге кандыг көргүүглерлиг ажылдаанын, Петр Иванович?

— Бистиң каттыжыышкында кол салбыр—септелге мастерскаялары. Бо мастерскаялар тракторларны, автомашиналарны, комбайннарны болгаш трактолларның, автомашиналарның шимчедикчилерин септеп турар.

Бирги чартык чылда планда көрдүнгенинден 32 трактор, 14 автомобиль, 81 автомобиль шимчедикчилери, 35 дизельдиг шимчедикчилер чедир септеттинмээн. Оон уламындан шинтизи-биле бистиң каттыжыышкын продукция бүдүрерин 36 мүн рубльге, сайгарарын 113 мүн рубльге чедир бербээн.

— Септелге мастерскаялары бүдүрүлге планын күүсеткейн, ындыг хожудаашкынга таваржып турарының чылдагаанын үдел, чугаалап көрүнерем?

— Мында үргүлчү-ле ажылчыннар чедишпейн турар. План өзугаар 100 ажылчын херек турган болза, ортумаа-биле херек кырында 60 кижи доктаамал ажылдап турар. Кышкы үеде совхозтарның механизаторлары боттарының техниказын септээринге киржип турар. Инженер-техниктиг ажылдакчылар четчелеттинмээн.

Артык кезектер чедишпес, чамдык кезектер: А-41 марканың шимчедикчили, ГАЗ-69, УАЗ-469 марканың автомобилинге кезектер чыл-чылы-биле ховар кээп турар.

Оон аңгыда совхозтар тракторларның, комбайннарның үрелген кезектерин чидирип, ол кезектер чокка эккеп дужаар-дыр. Үрелген кезектерни эдип, септеп-даа алыр-ла болгай. Кажан артык кезектер чедишпес турда, чаа кезектерни кайын тыварыл. Ылангыя үлекчи механизм (распределитель), гидросистема дээн ышкаш кезектерни ажыл-агыйлар болганчок-ла чидирип каан болур. Чурум өзугаар ындыг техниканы септелгете хүлээп албас ужурлуг.

Мастерскаяның цехтеринде эргижирээн дериг-хереклдер эңмежок, комбайннар, тракторлар септээринге эргежок чугула чамдык станоктар чок.

— Социалистиг чарыш канчаар организастаттынганыл, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш кандыг хемчеглер алдынып турарыл?

— Бригадалар болгаш тус-тус ажылчыннар аразында социалистиг чарыш калбарган. Социалистиг чарышты харылаар 5 кижи составтыг тускай штаб доктаамал ажылдап турар. Чарыштың түңнелин ийи неделя азы ай болгаш-ла үндүрер. Мурнакчыларга шилчиир вымпелдерни, акша шаңналдарын тыпсып турар.

Дагыр-өзектер (коленчатые валы) шлифовказын кылыр коммунистиг күш-ажылдың бригадазы (бригадири В. Беленков), электрошимчедикчилер септээр цех (бригадири В. Шалыков), дизельдиг шимчедикчилер септээр бригада (мастери Г. Ситаев), агрегаттар септээр бригада (мастери А. Кривин)—эки көргүүглерлиг, мурнакчы бригадалар.

Чылдагаан чок ажыл шагы үвер чоруктар эткен чылдан эвээжээн-даа болза, ындыг таварылгалар ам-даа бар. Чурум-сагылганы быжыглаар сорулга-биле каттыжыышкында партия эге организациязы хөй-нинти организацияларыбыле кады коллектив ортузунга политкижизидилге ажылын чорудуп турар.

Күш-ажылды организастааны, ажылчыннарны бүдүрүлгего быжыглаарының айтырыглары бисте чогуур деңнелге четпейн турар. Оон уламындан чамдык участоктарда күш-ажылдың сагылга-чурумуң көшкак, бүдүрүлге планының үеселдезин үзүп турар. Чамдык ажылчыннарның талазындан арага-дарыга хандыкшыыр, прогул кылыр чоруктар бар. Бо чылдың эткен беш айларында септелге мастерскаяларынга 175 кижи-хүнү чылдагаан чок үстүнген. Ажылчыннар ажылга доктаавас, ажылдан үвер чоруктар хөй.

Ол ышкаш ажылчыннарның билиг-мергежилин бедидер талазы-биле ажыл база сула. Бисте бедик мергежилдиг слесарьлар, токарьлар, каннакчылар үргүлчү чедишпес болуп турар.

Техниканы дүрген болгаш шынарлыг септээринге совхозтар дузалажыр, план-график өзугаар техниканы септелге мастерскаяларынга эккеп хүлээдир, ажылчыннарны база чорудар түрбүже, совхозтарның дирекция черлери харыысалга чок болуп, септелгеге кирер ужурлуг техниканы өйшаанда эккеп дужаавас чоруктар уламчылап турар.

Бии-Хемниң «Өөк» совхозтан бо чылын келген ДТ-75 марканың ийи тракторну мартта септеп каар, оларны совхоз ам-даа албаан, амгы үеге чедир «Сельхозтехниканың» девискээринде турып турар. «Хадың» совхоз ийи тракторну 1976 чылдың декабрьда эккеп дужаагаан, шагдала септеп кылып каан. Совхоз оларны кажай ап алыры билдинмес. Өске бир чижекти көрүп көрээликер. Барык бүгү совхозтар чугула кезектерни кыжын септелгеже дужаавас, а тарылга үеди чедип келгенде, часкаар, хары үтла эккелгеш, кыска хуусаа дургузунда кылып бээрин негээш турып бээр.

Мындыг янзылыг чижектерни хөйү-биле көргүзүп болур. Бо дээрге чамдык совхозтарның тадазындан техниканы кампыг кадагалап, ажаар болгаш ой-шаанда септеттинген турары дээш харыысалганы ышкатканын хереченлеп турар-дыр.

Бир эвес совхозтарның удуртулгазының талазындан техника септелгезинче кизээнгейни күштелдирер, Кызылдың районнар аразында «Сельхозтехника» каттыжыышкынының тургусканы септелгениң план, графигин барымдаалап, демниг ажылдаар болза, септелге мастерскаяларының ажылынга улуг деткимче болур ийик.

Кызылдың районнар аразында «Сельхозтехника» каттыжыышкынының удуртулгазы септелге мастерскаяларында байалды эңиждер, планныг онаалдаларның күүселдезин чедип алыр сорулга-биле, ында күш-ажылды шын организастаар, бүдүрүлгенин сагылга-чурумун болгаш ажылчын күштү бүдүрүлгете быжыглаар, бүгү бар күралавырларны ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирери дээш бүгү хемчегларни ап чорудары негеттинер.

Н. ООРЖАК.

Чарыш хрониказы

Юбилейлиг чылдың баштайгы чартыында райполар аразында калбарган социалистиг чарышка Кызыл райпөзу (баштаар чериниң даргазы А. И. Белянина) тиилекчилериниң одуруунга кирген. Бо коллектив 1977 чылдың эткен айларында бараан саарылгазын 102,7 хуу, кооперация кежигүннерин хүлээп алырын 107,7 хуу, дадывыр чылдазын 111,5, алгы-неш, өлүк белеткелин 180 хуу күүсеткен.

Мындыг бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш бо коллектив СЭКП Кызыл райкомунуң, район Советиниң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

* * *

Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтуң Владимир Көгербенге удуртканы 11 кижи составтыг механизастаттынган бригадазы юбилейлиг чылда шалыпчы ажылдап турар. Ол коллектив совхозта мал чеми белетиэр талазы-биле бригадалар аразында социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Бригаданың планы — бо чылын 500 тонна сиген пресстээри. Ол ам безин 1000 тонна сигенни пресстээн.

Чоокта чаа совхозта партия организациязы, дирекция болгаш ажылчын комитеди бо бригадага акша шаңналын тывыскан.

* * *

Кызыл районда «Карз-Хаак» совхозтуң хой кыргыкчыларының аразында социалистиг чарыш калбарган. Оон түңнелин 5 хонуктап үндүрүп турар. Чоокта чаа болуп эткен кыргыкчыларның республика конкурузунга тиилекчи болганнарның бирзээ Алдын-оол Монгуш сөөлгү беш хонуктуң түңнели-биле бирги черни эзлээн.

Дуржулгалыг кыргыкчы А. Монгуш хүнде 47 килограмм дук кыргып алыр планын сөөлгү беш хонукта 296 хуу күүсеткен. Совхозтуң дирекциязы болгаш ажылчын комитеди аная акша шаңналын тывыскан.

ТИИЛЕДИВИС

Бистин «Детский мир» магазинниң коллективи, «Саян» универмаг-биле аразында социалистиг чарыштыг.

Аразында чарыштыг ийи магазин онгу беш чылдың ийиги чылының бирги чартыының күш-ажылчы түңнелдерин үндүрген. Бо удаада бистиң магазинниң коллективи чарыштың нелелелерин долузу-биле күүседи, юбилейлиг чылдың бирги чартыында бараан саарыдгазының планын 100,2 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп үнген. Ол бистиң магазинниң садыгжыларының кызымак ажылын хереченлеп турар.

Чедишкиниңнерниң бир-кол үндезини — социалистиг чарышты ышын организастаанында.

«Саян» универмагы-биле чарыштыг бис. Ажылывысты удур-дедир хынажып, арга-дуржулгавысты солчуп турар бис. Бо удаада «Саян» магазин бо чартык чылдың планныг онаалдазын 99,3 хуу күүсеткен. Ынчангаш чаржып турарывыс магазин ажылында бар четнестерни чайладып, социалистиг чарышты улам калбартып, аная идепкейлиг киришпишаан, бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдаар боор дээзинге идегээр-дир бис.

Ф. ВИШУРЕНКО.
«Детский мир» магазинниң директору.

ХОЖУДААШКЫНДА

Тыванын даг-дүгү арыглаар комбинады,

Ак-Довурактың хлеб заводу,

Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу,

Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агыйы,

Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинады,

техниктиг хандырылга станциязы,

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны,

Кызылда болгаш Кызыл-Мажалыкта районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынары.

Ачы-дуза чедирериниң фирмазы

Москваның «Заря» дээр амыдырал хандырылга каттыжыышкынында ам база бир үш диспетчер пунктузу ажыттынган. Амгы үеде фирманың албан черлериниң четкизи элээн каш бүдүрүлге комбинаттарындан, а ол ышкаш найысылалдын бүгү районнарында туруп турар барык тозан пунктулардан тургустунган.

«Заря» амыдыралга ачы-дуза чедирериниң эн улуг будурүлге чери болур. Чыл эгезинден бээр фирманың ажылдакчылары чурттакчы чоннуң 150 муң ажыг чагыгларын күүсеткеннер. Ол чагыгларга чаа бажың алганнарының квартираларын дериири, өрөөлдерни шимеп алырының талазыбиле сүмелер, бажыңга продуктуларны чедирип бээри, белектерни тыпсыры, аарыг кижини ажаары хамааржыр. «Зараның» организаетан тургусканы быжар база даараарының, аргыларының бөлгүмнери хөй херээженнерге таарымчалыг болган. Фирма москвачыларга ачы-дуза чедириериниң 80 ажыг хевирлерин көргүзүп турарлар.

Эстраданың немелдези

Эстрада-цирк уран чүүлүнүн Алма-Атада студиязының бежен доозукчулары — улуг ырларының күүседикчилери, домбрачылар, танцычылар болган музыкантылар область филармониязының, цирктин, «Казахконцерт» деп концерт-гастроль каттыжышкынының ансамблинин коллективтеринде немешкен.

Студияның класстары база репетиция залдары аныяк үнүнер-биле, музыка херексеалдериниң аялгалары-биле база катап долдунган. Кирериниң шылгалдаларын чедишкиниг дужааган оолдар болгаш кыстар актержу мергежилди, музыка теориязын, эстетиканы, театр төөгүзүн өөренирлер. Бо чылын студия ойнаактар-биле оюн көргүзүлерлерни эн-не баштай белеткээр.

Студияның кижизиткеннерин республиканың бүгү булуңнарындан көрүп болур. Оон доозукчуларындан тургускан аныяктарның «Гульдер» дээр эстраданың Күрүне ансамбли улустун уран чүүлүн чүгле ССРЭ-ге эвес, харын-даа даштыкыда база көргүзүп турар. Оон он тос харлыг ыраажызы Роза Рымбаева Болгарияга болган «Алдын ордей» деп делегей конкурзунуң лауреады болу берген.

Белек

Азербайджанның Эртемнер академиязының төөгү музейиниң көргүзер чүүлдери В. И. Ленинниң бичии барельефи-биле неметтинген. Ону Урал дажыга сиилип кылган. Улуг баштыңчының портреди болза Улуг Октябрьның 60 чылының будүүзүнде республикада суралгыг улусчу шевер кижи Акрам Гаджиевтиң берген белектериниң бирээзи болур.

Шевер кижиниң берген белектериниң аразында ховар металлдардан база минералдардан кылган бурунгу доңгаларның, бажың иштинин херекселдериниң болгаш национал эт чүүлдериниң бичиилеткен хевирлери бар. Боттарының ажылдары дээш боттывынгыр уран чүүлдүң бүгүэвилел болгаш республика делгелге-конкурстарынга А. Гаджиев шаннаткылаан.

Байырлалга белеткел

Рига парыгының ажык эстрадазында хөйнүң ырызының болгаш танцы коллективтериниң түңнел репетициялары эгелээн. Элээн каш хонгаш республиканың найысылалынга Улуг Октябрьның 60 чылынга болгаш Латвияга совет эрге-чагырганы катап тургускан хүнүнден бээр 37 чыл болган оюнга тураскааткан ыры байырлалы эгелээр. Хөйнүң ырызынга профессионал болгаш бот-тывынгыр 15 муң ыраажыларның үнү каттыжар. Чүс чыл ажыг үе дургузунда төөгүлүг, чаңчыл болган ыры байырлалынга Москваның, Ленинградтың, Белоруссияның, Литваның, Эстониянын · эрткен чылын Латви ССР-ниң культуразының хүннери эртип турган Россия Федерациязының алды областарының уран чүүл коллективтери киржирлер.

(СЭТА-ның корр.).

ИШКИННИ ДУРГААР

Журналистиң сүрүк дөлдеглелиндеп

«...ХЕМЕ-БИЛЕ САЛДАП КЕЖЕР»

Чадаана — Ийме аразының автобузундан Көк-Тереке душкеш, анаа турган кижилер-биле мендилешкеш, ишкээр арыгже кылаштажыр кириптивис. Он беш минута хире чорааш, кежигте кээрвиске, Хемчиктиң дажый берген довурактыг суу, бир-ле түвенин соондан четтикпейн сүрген дег, бүгү-ле күүлүг агымы-биле бурунгаар түткүп бадып чыдыр. Шапкын сугнук ортузу кырлан-кырлаң чалдарлыг болду. Алдыы-Ишкиниң Хемчикке киргеи аксы дужуауста дуу ол, ийи шапкын суг каттышкаш, хайныр чыдар, ханы дүптүг, долгаар эремни тургускан. Ол чарыктан удур хадаан күштүг хат бистиң хептеривисти төректер будуу-биле денге селберендеди силгип-ле тур.

— Мындыг хаттыгда бо хире дажыг сугну канчап хемелеп кежер чоор?—деп, улгады берген херээжен кижи коргумзурап чугааланды.

— Ажырбас. Беш кижи олуруптунар. Ам-даа бээр, бээр—дээш, хемечи Шангыр-оол Монгуш узун, ыяш хемениң ортузунче айытты. Кижилер чангыс-чангыстан оожум олуруптарга, хемениң ужу, бажында ийи кижи хүүректер-биле эжип кежишти. Бир кезек улус эөлчег манап, эрик кырынга туруп калдывыс.

Алдыы-Ишкин. Хөр-Тайга суур. Мээн төрүттүнгеш, элээди назынга чедир чурттап, ойнап, школага өөренип, өскен черим бо. Ынчангаш бо кежиг-биле хемелеп кежип турганымның саны безин уттундурган. Мен билип кээримге-ле, улус болап хемелеп кежип турар чүве болган. Оон бээр та чеже хемечи солчуп, та каш хемени Хемчик алган чүве— ону санаан кижи чок. Хемчиктин суу дажыл-мөөрей бергеи үелерде аргыжып, далаш чоруктуг эштин, хемелеп, аттыг эжиндирип кежип турган кижилер шапкын сугга олчаан алысқаш, дүжүп өлгүлээн таварылгалар чангыс эвес. Ынчалза-даа чоннуң чоон оруун каржы хем моондактап шылаваан. «Хемчиктин суун канчап кежер? Хеме-биле салдап кежер...» дээн улустуң ырының сестери оон чыжырганалыг шыргай арымда ам-даа чангыланмышаан. Бүгү Тываның, ССРӨ-ниң кайы-даа булуңнарынче өөренир, ажылдаар, дыштаныр, аян-чоруп кылыр дээн ишкинчилериң, кожазында Ийме, Баян-Тала суурларже төрелдээр азы Чадаанаже чорук-херек кылыр дээн кижилериң оруу база бо кежигден эгелээр. Почтаны, кино-чурукту-даа эрттирер орук бо. Күзүн суг ченнеп, дошталгыже чедир, чазыл лош шала-була эриири билекле хеме — сугда, хемечи—хемезинде. Чыл бүрүде ындыг. Бо кежигте көвүрүг тударының дугайында айтырыгны чогуур органнарның мурнунга та каш чыл улаштыр тургузуп келгеи чүве, ам ишкинчилер ындыг чугаа кылырындан шуут чөгенир апарган. Сөөлгү катап ындыг чугаа бо часкаар чайын болган. «Сүт-Хөл» совхозтуң үстүү дужунга улуг көвүрүг кылдына бээрге, аваа турган эрги понтон көвүрүгү бээрия чугаалажыр дээш. Ишкин салбырының удуртукчузу Д. Монгушка баштаткан «делегация» удуртур черлериниң эжиин соктап, чамдык даргаларга мөгейин четкен.

— Озалдаан-дыр силер, чангыс чер-чурттугларым — деп, баштайгы-ла дарга келгеннерге, иэит даш хойлаткан чүве дег, хедер сестерни чугаалаан.— Кызыл районнуң «Х Улуг хурал колхозунуң (ам совхоз апарган) удуртукчулары дөзүнде, Кызылда, даргалар-биле шагда-ла дугуржуп апкан-дыр.—Оон ол өскээр көрүнгеш, улаштыр чугаалаан:— Төп черге чоок боорга база эки-ле-дир ийин, кандыг-даа чүвени бажындан дозуп аптар...

ШӨЛДЕ ПАССАЖИРЛЕР

Эртен сес ийикпе хүндүс беш шак үезинде кончуг изигде (хаттыгда, чаъстыгда) Хөр-Тайга суурну куду кылаштаан (холда аар чемоданныг, сумкалыг, эгинде рюкзактыг), Хемчикти кежип, ниитизи-биле үш-дөрт километр черни чадаг арткеш, автобус доктаар Көк-Терек деп черге кээрге, Чадаана автобузу Иймеже бады барган-даа болур. Ам маная, ажык шөлге, оон дедир келирин манап, сагыш-сеткилин дүвүреп эгелээр: чоктап ора, бээр кээр ирги бе азы кедээр, даг эдээнде дорт оруктан чоктай бээр ирги бе? Иймеден улус долдур олурупкан болза, канчаар кижи боор мен, сынар ирги мен бе? Ындыг-даа болза, «чымчак» сеткилдиг чолаачы келзе, ажырбас-ла боор: бичии автобузунга пассажирлерни шыгырт долдур дыгып алгаш чоруй баар ышкажыгай. Ам канчаар дээр, аваа-ла автобуска олуруксаш, аай-дедир шаап турар кижилер бар эвес, улус дөгере чугула чорук-херектиг болгай...

— Автобус харын-даа баттыр аа...— дээш, улуг тыныр, туткан чүвезин черже салып турган кижини Көк-Терекке база бо-ла көрүп болур.— Ынчаарга Баян-Тала улузу эндере олурупкан кээр болза, моон бис, он ажыг кижи база олуруптарывыска, иймежилер шуут сынмайн баар ыгыы-ла-дыр. Сыңа-даа берзе, хостуг олуттар чок, баян-талажылар-биле кады дөгерезин эөлеп алганывыс олдур. Автобус үргүлүү ынчаар дола бээрге, кымга өөрүүгүг деп. Ийме чонунуң артыктап, хомудап турары база чеп-түр. Автобусче сынмарлажып кирип келгеш-даа, Чадаанага чедир, үжен хире километр черни бут кырынга туруп алгаш эртери ындыг белен бе?

Ишкин чурттуг пассажир чайын наанде-даа, ыныгыр соогунда-даа Көк-Терек шөлүнде туруп алгаш, хем кежиллир кожазының дугайында сагыш-сеткили өйүп, боданып турза-даа, автобус кээрге олурар ужурга таваржыр: оон өске транспорт чок.

Үш суурнуң — Баян-Таланың, Хөр-Тайганың (Ишкинин), Иймениң чонунуң район төвү-биле аргыжар чангыс транспорту ол: ПАЗ маркалыг бичии автобус. Ынчаарга пассажирлерни түгле олуттар барымдаалап олуртур түве болза, суур бүрүзүнден-не бир автобус ишти чыгай бээр. Эртен-даа, кежээ-даа ындыг. Баян-Талаже тускай автобус чамдыкта чоруур, чамдыкта чорбас — доктаамал график чок. Аргыжылга айтырыы шак ындыг берге дээрзин ажылчы чоннар депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совети-даа, Чадаананың автобудурүлгезинин удуртукчулары-даа беш саллаазы дег билир. Ынчалзажок үстүнде адаанывыс маршрутка улуг автобус тургузар азы рейстерни көвүдедир дугайында чоннуң негелдези, ишкинчилерниң көвүрүг дугайында негелдези ышкаш, агаарда астынгандан бээр хөй үе эрткен.

Бо ажылды удуртуп башкарып орар даргалардан пассажирлериң салыындан чөгенир апаргаи айтырыы кажан шиитпирлеттинерил?

КЫДЫГ ЧЕРДЕ СУУР

Хөр-Тайга—боттарынга дужааштыр чоктаан, бажы барын делгем шөл кылдыр тутчу берген ийи хавактың кырында турар суур. Оон-он талазында — Ишкининиң эриин хайыра чокка үревишаан, кыдыкы бажыннарда мырынай үзүп чедип келген шапкын суу, солагай талазында—дээрже бөлүп үнген Оргу дагның каан хүнге куурарты чиртип, өртенип малгаи элээ, сай-даштыг, хараганныг немлик хонгужук — суур малының өзүтаар черн. Ишкин кодээ Совединиң девискээринде бо үеде 330 өрөге бар, чурттакчыларның саны база эвээш эвес, чүгле 18 хардан өрү назылыг кижилер безин 460 ажыг турар.

Элээн каш чылдар бурунгаар, мен Хөр-Тайга сес чыл школазынга өөренип турар үемде, маная «Ишкин» колхоз турган. Ынчан суурга өөрегелериниң-даа, чурттакчыларнындаа саны амгызындан каш катап хөй чүве. Тулуг-суурнуң хөгжүлдезинин шапкынын, колхозчуларның деминг күш-ажылының хайныгыышкынын магадап ханмас турдувус. Ыяштан, дой-довурактан кылган бажыннар суурнуй ол-бо талаларынга бо-ла бедин үнгүлей бээр. Ынчангы Сүт-Хөл районнуң төвү турган Суг-Аксы суур-биле колхоз аразынга маннашкан машиналар черле үзүдбес.

1961 чылда районну дүжүргеш, «Сүт-Хөл» совхозту тургускада, Ишкин оон салбыры болу берген. Оон бээр ам он аллы чыл болуп турары ол.

А Хөр-Тайга суурнуң бөгүгү чурттакчыларының ажылы-амыыралы кандыгыл? Янзыбүрү. Школада, эмнелгеде, ясли-садта, конторада база холушкан барааннар магазининде доктаамал ажылдап турар кижилердеи өскелери — малчынар, тудугжу бригаданың кежигүннери. Оон арткан кижилер сезониуг ажылдар кылыр — сакманщиктээр, чер суттарар, хой кыргыыр, мал чеми белеткээр, дүжүт ажаалдазынга киржир. Ол-ла.

Ишкин салбыр совхоз төвүнден 30 километр ыракта, Чес-Булун, Үстүү-Ишкин, Алдыы-Ишкин деп хемнериниң төрен болгаш шапкын сугларынга үзе кирдирген чыдар. Хемчик-биле бо хемнериниң суу эриинге деннештир улгадып келген соонда, совхоз-даа, район-даа төвү-биле харылаза үстүр, чангыс көвүрүгү суг алырга-ла болур. Ындыг самолёт хонар таптыг чер база чок. Ындыг берге таварылгалар чай санында эвес-даа болза, хаая эвес болгулай бээр.

Ынчан ишкинчилер өзүлүг хеме четпес ортулук чурттакчылары-биле дөмей апарын, суг тыртынарын маная олуруптарлар.

Кыдыг черде суурнуң чурттакчыларының амыдырал хандырылгазы база ындыг эки эвес. Ында чаңгыс-ла магазин бар, ол ажылдан турда мүн-не ажырбас, а хагдына бээрге... Мен аная чеде бергеним хүн магазин хагдынга-ла беш хонду дээнвер—санаашкында. Ол үеним дургузунда совхоз төвүнден автолавка чангыс-даа катап келбээн. Бо суурда мындыг байдалдың тургустунганын Сүт-Хөл рабкоовунуң удуртукчулары-даа, совхозтуң дирекциязы (магазин хаалгыг турда совхоз директору А. Шаалы ацаа чораан, ону көрген), парткому, ажылчын комитеди-даа кончуг эки билип турган. Ынчалзажок оларның амыдыралынче сагыш салып, автолавка бадыыптарын бодап каан чангыс-даа дарга чок болган!

— Ажыттынары ам-даа ырак магазин ыйнаан бо—деп, чөгенип, хол чангын чугаалаан каш-даа кижини дыныдым.— Оода автолавка кээп турар чүве болза!

Чамдык шимченгир кижилер дөмги-ле Көк-Тереккэ таварты Чадаана чоктап, оон аъш-чем продуктулары садып ап турар болду. Чүге дээрге совхоз төвү-биле салбыр аразынга аргыжар транспорт чок, машиналар ындахаая маннажыр.

ҮСТҮҮРТЕН МАШИНАЛАР

— Ажыл-херек бүдүрүп аарда-ла үстүүрден, совхоз төвүнден машина кээрин манаар, халаптыг чүве дийин— деп, салбыр удуртукчузу Дадар-оол Монгуш хомудап чугаалады.— Ону манап турда, хүн чартыы эрте бээр-дир.

— Салбырда машиналар чок бе?

— Бир ГАЗ-53, бир суг сөөртүр машина, үш «Беларусь» —бар-ла техникавыс ол. Оларның кылыр ажылы кажан-даа үстүр эвес. Тракторлар ам ховуда, суг машиназы малчыннарже үнген, чүк машиназы үредген, чоллаачызы кылын тур.

—Хүн чартыы эрте бээр. Ажыыла саатты». Дадар-оол Көк-оловичиниң бо сестериге бадыткалды бодум көрдум. Ол хүн Чаңгыс-Шиви бригадазының малчыннарының хураалы болур дээн, 12 шакта кылдыр чарлаттынган. Совхоз директору оон мурнунда хүн маная чораан, эртен кончуг эрте машиналыг кол специалистер бадыыптарын аазаан, Ону манап эгелеп-даа. Үеним эртери биллирер эвес, шак-даа талыйган, машина—сурат. Д. Монгуш совхоз төвүнче каш-даа катап телефонаап, чугаалажып чадашты: бирде харыылавас, бирде чугаа орта дыныалбас. Ынчан турувуста 11 шак ашкан.

Дадар-оол Көк-оловичи база катап телефоннады:

— Алло, Ишкинче машина батты бе? Чок? Ам-даа чоруттааныңар оп бе? Маная эртенги өттүр манадыыс, амдаа маная тур бис. Дүрген машинадан бадырып көрүнер, кедээр малчынарыыс манай берди!—Оон трубказын какгырт кылдыр салды.

— Ам канчаар ужурдут чоор? Иванның машиназы кээрге, бригадир Чүпенгээ, мал эмчизи Тоткан-оол, бис ийи — дөртээлээ үнер болгандыр бис ийин. Зоотехник Чечен-оол мотоцикл-биле үне бээр болган. Ынчаарга концертчилерни (бот-тывынгыр артистерни) ховудан ижугдуг «Беларусь» коллиреш, оон-биле аппаарын чугаалаш каар дийин.

ОРУК

Думчунка тулганда... деп чугаада ышкаш, үш кижи чоллаачының он талазынга ушкаштыр олурупкаш, бирээзис суг доскаарын быжыглаан демир кырынга туттунуп туруп алгаш, Ишкинни өрү чөртүп үнүүтүүс. Каш минута болганда Кызыл-Одуругуң бетин ужу көстүп келди. Шаанда бо өдүрүлгэн артынчактыг аттыг кижи арай деп эртер турган. Кижи күжү база кончуглада-дыр ийин, ам бо хая-даштыг кадыр дагның ортузу-биле машина оруун казып каан. Ишкинчилериң ону кылын турганын бодум билир мен, колдуунда шефтөөшкин-биле кылган орук-ла болгай, Болан машиналыг эртерге, турек сиилеп кынныр орар чер—ишкээр көөрге, хемнин суу тамы дүвүүде, суг кылынын үнген теректериниң баштары мырынай дөвүн көстүр. Сугдан дурутта чедир белин үшдөрт терек дурту хире. Хову черге өөренген чоллаачының болап чүк машиназы эртиве бээринге ишкинчилер шоолуулда бүзүревес. А салбырның ийи чоллаачызы Иван Монгуш, Хойтпак-оол Күжүгет, трактористер Чаш-оол Ондар, Тойлу Ооржак, Виктор Ондар олар бо оруктан ыжыы, чайын чеже катап эртпээн дээр! Ынчангаш аныяк-даа болза, мергежилдиг апарган чоллаачы Иванның машина башкарарының эптиин база катап магадап көөр аргалыг болдум.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

(Уламчылыг).

Делегей бо хүннерде

АЖЫЛЧЫН ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА). «Парижьен либере» солуннуң полиграфистери француз ажылчын ангының ажыл соксадыышкын шимчээшкининин чыл демдеглелинге алдарлыг арыны киир бижээннер. Үр болгаш кызымакай ажыл соксадыышкынының түннелинде олар солун эзлерин аткаарлаарынче албадаканнар. Олар 1975 чылдың мартта бүдүрүлгени «чаартыр» деп чылдак-биле күш-ажылчы хоойлужудулганы база ажылчы чоннарның профэвилел талазы-биле эргелерин каржызыбиле үрээш, 600 типография ажылчыннарын ажылдан үндүргеннер.

«Парижьен либере» солуннуң дирекциязы-биле чедип алган дугуржулга өзүгаар мурнунда ажыдан үндүргеннериң хөй кезиин ажылга дедир хүлээп алыр, ажыл соксадыышкынына киришкеннерге шалынны төлээр, ол ажыл соксадыышкынның эн-не идепкейлиг киржикчилериниге удур ам эгелей берген судтан истеп сүрүүшкүнү соксадыр.

«Парижьен либере» солуннуң ол шимчээшкини болза Францияга сөөлгү чылдарда болган күш-ажыл талазы-биле эң улуг болгаш чидиг демисел болган. Будүрүлге черлериниң эзлериниң кара туразында чоруунга удур, ажылдаар эрге дээш ажылчыннарның маадырлыг демисели 28 ай дургузунда үргүлчүлеп келген. Ажыл соксадыышкынының кол өзээ 140 ажылчын коммунистер болганнар. Ол ажыл соксадыышкының Франциянын бүгү ажылчын ангызы деткээн. Эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр Парижтиң типография ажылчыннары эки тура-биле боттарының шалынындан 10 хууну бүгү 28 ай дургузунда үндүрүп берген, чурттуң ажылчы чоннары ажыл соксадыышкынының фондузунга хөй миллион франкыны чыын берген. Ол болза күш-ажылчы эп-сеткил каттыштырылгазының алдары болган деп, Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының национал секретары Анри Кразюки медеглээн. «Парижьен либере» солуннуң ажылчы чоннарының тиилелреги боттарының эргелери дээш Францияның бүгү ажылчын ангызының улам ынайгы демиселинге онза улуг ужур-дузалыг болур.

Улуг Октябрьның 60 чылында совет ажылчы чоннарының культура болгаш уран чүүл талазы-биле чедишкиннерин Герман Демократтыг Республиканың чурттакчылары улуу-биле сонуургап турар. Юбилейлиг чылда Совет Эвилелиниң 16 ансамбльдери болгаш уран чүүл коллективтери оларга оюн көргүзерлер.

ЧУРУКТА: немец өөнүктеринге оюн көргүзери-биле чедип келген Күрүнешин сонгу чүктүн орус улустун ниити ырызының танцы болуу Дрезденде Цвингер ордуга концерт көргүскен.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

НАЦИОНАЛ ЧӨВҮЛЕЛДИҢ СЕССИЯЗЫНДА

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның Коммунистиг партиязының Национал Чөвүлелиниң ында бооп турар сессиязында чурттуң политиктиг база экономиктиг байдалын чугаалажып турар. Үш документиин чүүлдүг деп көргеи. Резолюцияларның бирээзинде, чижээ, сөөлгү үш ай дургузунда чурттаа мөөнеп болгаш үүрмектеп садар ортектер өскен деп айыткан. Ол чорук чүүн-даа мурнунда чурттакчы чоннуң ядыы кезектериниң байдалынга салдарны чедирген. Ол айтырыгны шиитпирлээрде тараазы, баштайгы хереглелдин өске-даа барааннарын мөөнеп садарынга күрүне контролюн тургузар, барааннарны хуваарының хөй-ниити системазын быжыглаар база калбартыр, пес-тазының болгаш чигирнин үлетпүрүн национализастаар, а ол ышкаш амгы үеде чуртта бар фармацевтиканын даштыкы будүрүлге черлерин национализастаар деп партияның санап турарын резолюцияда демдеглээн.

Ажылчы чоннарның калбан кезектериниң эрге-ажыктарынга ол кол негелделерни деткир дээш массалыг шимчээшкини калбартып чорударынче бүгү массалыг организацияларны, дешилгелиг күштерни Индияның Коммунистиг партиязы кыйгырган деп, резолюцияда оон ынай айыткан.

Мурнунда турган чазактың күш чок болдуруп кааны ажылчыннарның ажыл телевиринге шаанал немелдеги база катап төлээринче чазакты кыйгырган резолюцияны сессияның киржикчилери хүлээп алган.

Делегейниң хөй-ниитизиниң удурланыышкыны турбуже, нейтроннуг бомбаны будүрүп үндүрериг дүргедедир дээн АКШ-тың шиитпирин шыңгыызы-биле шүүмчүлээн резолюцияда нейтроннуг бомба тайбыга болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынына кыжаныышкын болур деп онзалап демдеглээн. Ол бомбаны будүрери тайбыга болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынына шыңгыызы-биле кыжаныр, чепсекти эндере будүрериг айыылдыг хемчээлге чедир күштелдирип турар. Массалыг узуткаашкынның ол чепсээн будүрериге удур массалыг удурланыышкын кампаниязын чорударынче Индияның чонун, партияларын болгаш чазаан Компартия кыйгырып тур деп, резолюцияда айыткан.

ИКП-ниң Нанчөвүлелиниң сессиязы бодунуң ажылын уламчылавышаан.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картер парлалга конференциязынга чүве чугаалаан, нейтроннуг чепсекти будүрери дээш туржуп турарын илергейлээн. «Нейтроннуг бомбаны будүрериг калбартып чорудар дугайында быжыг шиитпирни хүлээп алырымның бетинде, ол шиитпирниң бүгү-ле уржуктарын эн-не бүрүнү-биле анализтеп көөр аная мен» деп, президент чугаалаан.

Амгы үеде Пентагоннуң будүрериг калбартын база шеп-неп көрүп турары нейтроннуг частыр октар болгаш бомбалар болза, күштүг радиациялыг дузалы-биле кижилерни массалыы-биле узуткан чок кылырынга көрдүнген ядролуг чепсектиң чаа хевири болур.

Оон-биле холбаштыр парлалга конференциязына мындыг айтырыгны Дж. Картерге салган: нейтроннуг бомбаны будүрүп үндүрериг дүргедедир дээн, резолюцияда оон ынай айыткан.

Мурнунда турган чазактың күш чок болдуруп кааны ажылчыннарның ажыл телевиринге шаанал немелдеги база катап төлээринче чазакты кыйгырган резолюцияны сессияның киржикчилери хүлээп алган.

Делегейниң хөй-ниитизиниң удурланыышкыны турбуже, нейтроннуг бомбаны будүрүп үндүрериг дүргедедир дээн АКШ-тың шиитпирин шыңгыызы-биле шүүмчүлээн резолюцияда нейтроннуг бомба тайбыга болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынына кыжаныышкын болур деп онзалап демдеглээн. Ол бомбаны будүрери тайбыга болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынына шыңгыызы-биле кыжаныр, чепсекти эндере будүрериг айыылдыг хемчээлге чедир күштелдирип турар. Массалыг узуткаашкынның ол чепсээн будүрериге удур массалыг удурланыышкын кампаниязын чорударынче Индияның чонун, партияларын болгаш чазаан Компартия кыйгырып тур деп, резолюцияда айыткан.

ИКП-ниң Нанчөвүлелиниң сессиязы бодунуң ажылын уламчылавышаан.

ИНДИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТИЗИНДЕ

ДЕЛИ. (СЭТА). Джаната партиниң чазаанның үлетпүр талазы-биле политиказын индий парламентиниң улус палатазынга чугаалажып көөрү доозулган. Хөй-хөй депутаттар экономиканың күрүне секторун моон соңгаар-даа быжыглаарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн, улуг монополистиг компаниларның болгаш хөй национал-дыг корпорациялардың ажыл-чорудулгазын шыңгыызы-биле шүүмчүлээн.

Үлетпүр министри Дж. Фернандес санал-онал берилгеннинин түңнелин үндүрген, курсекторну хөгжүдериге чаак эрги хөлзөр сагыш салыр аргалар болгаш күрүненин бүгүү-ле будүрүлгелериндеп эң-не ажыктыг чорукту база күш-ажылдың бедик будүрүкчүлүүн чедип алырын бодунуң кол сорулгазы кылдыр салып турар деп чугаалаан.

Көдээ черлерде чиик үлетпүрүн элээн хөй адырларын хөгжүдериге хүүнүң секторунуң күженишкиннери-биле идиг бээр дээн чазактың чоокта чаазы шиитпири ажыл чоруктуң айтырыын шиитпирлээриниң эргежок чугулазында болган дээн, министр бадыткаан. Ажыл чоннарның санынга чыл бүрүүкде-ле 3,5 миллион кижи кежип турар. Албан медээлериндеп алыр-га, хоорайларда күш-ажыл биржаларында ажыг чок 9,6 миллион кижи бүрүүкеттинген. «Бүгү-ле даалыгаттынган кижилерни бөрымдаалап алыр болза, ол сан 20-деп 45 миллион чедип турар» деп, ол чугаалаан.

Ыланыыр хөй национал-дыг корпорациялардың ажыл-чорудулгазы оны шыңгыын шүүмчүлеп таварышкан. Индияның экономиказынче оларның улам-на ханылап кирер дээн чүткүлүүр дуурааанының парламентарийлер илерелеп-лээн.

Полицияның ужур-дүржок ааажылаашкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Фотоматериалдар ажылдап кылыр «Гранвин» фабриканың ажыл соксаткан ажылчыннарын камгалаан массалыг чыскаалдың киржикчилерин Лондонуң полициязы ужур-дүржок зажылаан. Лөрт муң ажыг «корум-чурум камгалакчылары» фабриканың бүгү ажиктерин дүй тургулап алган, а чыскаалганнар будүрүлгениң эжиктеринге чоокшулап келир орта, полицейжилер оларже халдаан. Полицейжилер-биле сегиржип алыышкынга үжен ажыг кижи балыглаткан, оларның чамдыктары аар балыглаткан болуп турар.

Аразында Шотландиядан болгаш Уэльстен келген дагжылар, Ливерпульдуң докерлери, кол-кол профэвиледдериниң төлөлекчилери бар болуп турган чыскаалдың киржикчилерин полицияны ужур-дүржок зажылаанынга күш-ажылчы Англия киленеп үнген. Полицияның үүлгедилгерин доп-дораан истеп көөрүн лейбористиг партияның чоон үзелдиг бөлүүнүң төлөлекчилери иштики херектер министринден негээн.

Боттарының профэвилел организациязын хүлээп көөрүн кожайлардан негеп турар «Гранвиктиг» ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны ам он бир ай үргүлчүлеп келгени ол. Ынчалзажок молдуунда-ла Азия база Африка чурттарындан келген кижилер ажылдап турар ук фабриканың эзлери профэвилелин тургузар чорук иммигрантыларының чиик карылгалыг күш-ажылын кадыг-дошкуту-биле дарлап турган, эгээртинмес зажык-кончза алырының боздунар аргазын бербейн баар деп ондаксынган, ажылчы чоннарның чөтүг негелделерин хандырарындан бар шаа-биле ойталап турар.

Культура болгаш амыдырал

Чүс музыкант—шупту Хачатряннар

Армениянын соңгу-чоон чүгүнде Бжни деп даг суурунда ийи чүс орегенин чүзү—шупту Хачатрян деп фамилиялыг. Бо өг-бүлелерни онзагай чүүлү — музыкага хандыкшыл. Малчын, тараажы, механизатор, башкы, чоллачы дээш оларның аразында кандыгдаа мергежилдиг кижилер бар. Бо өг-бүлелер кажан-даа бодунун толээзин конкурска киирип болур, чүге дээрге олар музыканы билир, анаа ынак, кажан-даа ойнап чоруур.

Хандыкшылдың эгези эрте-бурунгу үелерге хамааржыр. Музыкантыларның шаг-шаандан бээр турып келген турнирлеринге Хачатряннар кезээде типлекчи боон үнүп турган дугайында тоолчургу чугаалар салгалдан салгалче дамчып келген. Арутюн Хачатрянның моңгун чүстүктер-биле каастап каан кулузун эдискизин (дудукту) ыдыктыг эртине дег кадагалап чоруур. Дудукта чүстүк бүрүзү хөгжүмчүлер маргылдаазында чаалап алган шаналды илередип турар. Хоочун музыкантыны чартык чүс чыл мурнунда-ла эң тергиин дудук ойнакчызы деп адаан. 1939 чылда, назылап кырый бергеп, Москвага болган армян уран чүүлүн баштайгы декадазынга улустун хөгжүм херекселдериниң ансамблибиле кады ол оюн көргүскен.

...Хачатряннар — бот-тывыгыр уран чүүлдүн бүгүде республика фестивальдарының доктаамал киржикчилери, районнун суурларына концерттерни база көргүзүп турарлар. Маңгаа эртип турар кудаларга олар кирипшейн барбас.

Армян телевидениениң болгаш радионун улустун хөгжүм херекселдериниң ансамблиниң солизи — Хачик Хачатрянны Арутюнның херээнин уламчылакчызы деп санап турар. Ол дудук деп хөгжүм херекселлинге ойнап турда магалыг-ла, ынчалгаш ону Армениядa билбес кижи чок. Кандыг-даа национал операны тургузарда оон күүлдезин ыяап-ла киирер. Ереванның, Москванын, Тбилисиниң, Бакунун студияларына тыртырган уран-чечен болгаш документалдыг киноларда Хачатрянның дудугунун таалаңчыг аялгазы чаңгыланып турар.

Хачатрян национал хөгжүм херекселлериниң коллекциязын чыып алган. Хоочун мастерлериниң уран кылыглары, Армениянын аңгы-аңгы областарына кылган кадарчыларының эдискилери дээш ында үнүп чок дээр. Оларының аразында кудазундан кылган эдиски эң-не онзагай. Чүге дээрге ол Ада-чүүтүн Улуг дайынынын бир болуушкунун Хачатрянга сагындырып келир.

Совет шериглер Керчи чартык ортулуктан чоруп турда, шак мынчалыг таваралга болган. Эң сөөлүнде хайгыылчылар оон чоруткан. Олар балыгланган кижилерлиг улуг салгы камгалап чораннар. Оларының аразынга он сес хардыг Хачик Хачатрян база турган.

— Дүн оргузунда хемелиг эвэ кзор бис—деп, өөрү артын калган дөрт кижиге чагаан.— Хачик, бисти дудук-биле медээлептер сеп...

Таптыг-ла медээлээр ой чоокшулап келгенде көөрге, фронтуже чоруп турда кырган-ачазының белекке бергеп эдискизи чок болган. Ам капчаарыл, өске шимээн үндүрер болза, немецтер дылнап кааш, дораан-на от ажыдар.

Чүү-даа көзүлбес карацгы турган-даа болза, Хачик кулузундан чаа эдиски чазай тыртып алган...

Хачик оозун дайын төңгүже черле кагбаан. Ам оон бодунун кылып алган эдискизи кырган-ачазының сураглыг дудугу-биле кожа коллекцияда эң-не хүндүлүг черни эзлеп турар.

Александр САВАЯН.

ЮБИЛЕЙГЕ БАРААЛГАДЫГ

Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаатган Тыванын чурукчуларының болгаш ус-шевер чазаныкчыларының ажылдарының республика делгелгези июль 29-та парктың делгелге залынга ажыттынар. Маңгаа чурукчуларның, чазаныкчыларның сөөлгү үеде кылган чогаадыкчы ажылдары делгеттинер. Оларның иштинде уран чурулганын чүс ажыг, сиилбин чазаан ажылдарның 50 ажыг чогаалдары бараалгаттынар.

Бо юбилейлиг делгелгеге киржир дээш бистин чурукчуларывыс, ус-шевер чазаныкчыларывыс бедик харыысалгалыг ажылдаанар. Оон түннелин чугаалаарга мындыг. Июнь 27-28 хүннеринде бистин республиканың пайысылалы Кызылга, Политиктиг чырыдышкын бажынынга, зонаның «Социалистиг Сибирь» деп чурулга делгелгезинин 14 кижи составтыг комиссиязы бистин республиканың чурукчуларының, ус-шевер чазаныкчыларының сөөлгү чылдарда кылган чогаадыкчы ажылдарын . көрүп, эң шилиндек, эки чогаадыкчы ажылдарны Октябрьның 60 чылынга тураскаатган Москвага сентябрьда ажыттынар VI «Совет Россия» деп юбилейлиг делгелгеге киирери-биле шилип алырын доосканнар.

Ол болза Тыванын чурукчуларынга, ус-шевер мастерлеринге шыңгыы экзамен болган. Маңгаа чүгле чуруп, чазап билиринден ангыда, кылдынган чогаалдарның идей-политиктиг утка-шынарын, профессионалдыг деңнелиниң өзүлдезин, авторларның хамааты хүлээлгелерге бышканын бүгү тала-биле улуг негелделиг көргенин демдеглезе чогуур. Ол ындыг болбаснын аргазы чок, чүге дээрге чыл келген тудум уран чурулгага негелделерниң бүгү тала-биле өзүп турарының херечизи ол болур. Совет Россияның бүгү чурукчулары-биле бир дөмей кандыг-даа чиигединишкин чокка, бистиң тыва чурукчуларның ажылдарын үнелеп көргени биске улуг харыысалганы, бүзүрелди онаганы ол деп билип турар бис.

Зона делгелгезинин комиссиязының көүп, шилээнинин түүнелинде VI «Совет Россия» делгелгезинге киржирибиле чурукчулардан 12 авторларның 25 ажылдарын, 14 авторларның 40 ажылдарын хүлээп алган. Маңгаа авторлардан чоокта мөчээн бистин кайгамчык чурукчувус Сергей Кончукович Ланзының «Төрээн черим дугайында сюита» деп бөлүк ажылдарындан, Саая Сарыг-оолдун «Рерихтин экспедициязы», «Каргы хем», Владимир Ховалыгның «Тыва натюрморт», «Кырган-авай», «Мөген-Бүрен», Георгий Суздальцевтин «Чаны Банча», «Эргек-Тайгазы», Иван Салчактың «Кадарчының кызы», «Кырган Сорукту», Гавриил Торлуктун «Тожунун ашчылары», Юрий Деевтин «Эки турачы тыва кыстар», «Мөңгүн-Тайгадан», Бөвейлеп Анай-оолдун «Чодураа чанында», Леонид Спрыгинниң «Ак-кок Тыва», Иван Туренконун «Саян ажыр», «Ивижилеринин дыжы», Иван Сажиннин «Хойжулар», Иван Игнатенконун «Аныяктар сады» деп ажылдары киргеи. Бо үстүнде адаттынган авторларның ажылдары уран чурулганын бүгү хевирлерин—портрет, пейзаж, улуг хемчээлдиг композиция, графиктиг чуруктарны хаара тудуп турар.

Тыванын ус-шевер чазаныкчылары Х. К. Тойбухаа, Р. А. Аракчаа оларның база Дондук Тойбухаа, Хертек Хуна, Саая Көгел, Байыны Эрес, В. Шошин, Владимир Салчак, Самдан Алдын-кыс, П. Гриценко оларның чазаан ажылдары ында киргилээн. «Социалистиг Сибирь» делгелгезинин комиссиязы шилип алышкындан ангыда, аныяк чурукчуларга, чазаныкчыларга үнелиг, ажыктыг консультацияларны, эш хуузунун беседаларын кылып, 1978 чылда Барнаулга болур «Социалистиг Сибирь» деп делгелгеге улуг чедиишкиннерлиг киржирин күзээн.

Ам бистин чурукчуларывыс, чазаныкчыларывыс Октябрьның 60 чыл оюнга тураскаатган республиканың чурук делгелгезин июль 29-та парктың делгелге залынга ажыткаш, а сентябрьнын эгезинде Москвага ажыттынар VI «Совет Россия» деп чурулга делгелгезинге киржири-биле белеткенин турар бис. Анда чедиишкиннинг киржиринге чурукчуларның бүзүрели улуг.

И. САЛЧАК,
Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин даргазы.

ЛАТВИ ССР. Юрмала дээр курорт хоорай чыл келген тудум улам чыдар. Дыштаныкчыларга хөй санаторийлер, пансионаттар, дыштанылга бажыңнары, кинотеатрлар, кафелер, рестораннар бар. Чоокта чаа аңаа 375 кижи чурттаар «Юрмала» деп чаа аалчылар бажыңын (чурукта) ажыглалга киирген.

С. МАЙСТЕРМАННЫҢ болгаш Я. ТИХОНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Дүвүрээзин медээзи-биле

Дүвүрээзин медээзи ол дүне хенертен эткен. «Кызыгаар үрекчизи бар, застава ону дилеп тур» деп кыска, тодаргай медээни Б. М. Халхатян алган. Вруир Мовсесович чоогунда турган бажыңче кире халаан:

— Турунар! Заставада дүвүрээзин!—деп алгырган.

Орунарындан туруп келген кижи бүрүзү-ле ол дүвүрээзинин дугайында кожазынга дыңнаалын турган. Ол дүне хөй-хөй дружинниктер мотоциклдерлиг, автомашиналарлыг чоруп турганнар. Кызыгаарыкларга дузалажыры-биле чоруп турар болүктерниң бирээзи-биле Халхатян база аттанынган. Ынчангаш чалатшаан аалчының оруу мунгаталган.

Үр-даа болбаанда кызыгаар үрекчизи туттурган...

— Кызыгаарны бүгү чон камгалап турар болганда кызыгаар үрекчизи бүрүзү ынан туттурар—деп, колхоз даргазы, улусчу дружинаның командири Аршалуйс Мхитарович Егизарян сеткил ханымшкын-биле чугаалап турар.

Бо элэон улуг суур. Ынчалза-даа кижи бүрүзү бот-боттарын көнчүг эки таныыр. Өске кижи мында иминг, демдектиг чүве-биле демей-ле. Аалдан келгеи кижиге суурнун чуртакчылары өөрүүр, а кем-хөрек үүлгедиичизи-биле—чугаа ыска.

Ол колхозта бригадир Сурен Мхитарян менээ бодунун эң үнелиг шаналы—«ССРЭ кызыгаарын тергиин эки камгалаары дээш» деп медалын көргүстү. Кызыгааржыларга, берге үеде каңчаар дуэалашканының дугайында кысказы-биле чугаалап берди.

...Мхитарян биле колхозта таңшыыл Размик Арутюнян ыяш эразында чораан ийи кижини эскерип кааннар.

Чоогунда орук бар турбуже, бо мунгаш черже чүге кирап келген улус боор? деп, Арутюнян алдепсинген.

— Кызыгаар үрекчилериндир!—деп, Мхитарян дораан «шинчилеп» каапкан. Оон чүрээ дыныг-дыныг соп турган. Каразынчыг кижилер дугайында олар кызыгааржыларга дыңлатканнар. Төрээн чуртун камгалаары—кызыгаар чоогунда чурттап турар хамааты бүрүзүнүн ыдыктыг хүлээлгези болгай.

Ийет. Ыдыктыг хүлээлге. Халтатян болгаш оон дружиназының кежигүннери база ынчаар чугаалап турарлар. Хөй-хөй таварылгаларны сактып чугаалаарлар.

...Автобус доктаар черге Вагаршак Асланян биле Рачик Саркисян бир-ле кежээ дежурныйлап турганнар. Автобус дыка үр келбээн.

Элээн болганда автобус амна чедип келген. Улус оон дүжүп эгелээн. Пассажирлерниң аразында бир-ле таныызы кижини Рачик эскерип каан. Ол улус артынго чаштынмышаан, каранғы черже кире бээрин ораллашкан.

— Хамааты. Кымга чор силер? Аалчы кижи силер бе?—деп, Рачик айтырган.

— Чок. Мен артист кижи мен. Концертче далажып бар чор мен.

— Артист деп че? Мындыг кижи кара-чаасканн каранғы кудумчуга кылаштаарга таарымчалыг эвес-тир. Кады барааалыарем—деп, Вагаршак сөнаалдаан.—База-ла клуб баар бас.

Орукка чоруп ора, ол «артистин» дугайында оолдар билип алганнар. Ол кызыгаар үрекчизи болган. Чогуур черинге ону дораан хүлээдип бергеннер.

Кажан Рачик биле Вагаршак клубка кээрге, концерт доосту берген болган.

— Чоп кончуг «удуур» силер, эштер?—деп, чамдык өөрү каттырышкан.—Дой доозулгандыр!

— Албан-хүлээлге күүсеткеш, чай албадывыс—деп, оолдар хөй сес чок харыылааннар.

Ол колхозта улусчу дружина шагда-ла ажылдап эгелээн. Халхатян аңаа эң идепкейлиг коммунистерни, комсомолчуларны болгаш партия кежигүнү эвес активтерни эвилелдеп алган. Кызыгааржыларга школачылар база дузалажып турарлар.

— Кызыгаар үрекчилерин эрттирбес бис! Бистин черивис дээрге төрээн невис-тир!—деп, Халхатян чугаалады.

Ю. ЛЕПЧЕВСКИЙ.
Мурнуу кызыгаар.

Совет кызыгаарда

Тайгадан келген бичии аалчы

АМУР ОБЛАСТЬ. Байкал-Амур магистралының тудугунуң гоназы болур Зейск районда ажылдап турар «Мосгипротранс» институдунуң ажылдакчылары кошкап сулараан буур быжаазын тып алганнар. Иезин дилээзи, тыплааннар. Араатанны куюлдурар дээш чоруткаш, ол өлүп калган-даа боон чадаас. Бир эвес ол быжааны кижилер бодунуң лагеринге эккелгеш, сүт ижиртпээн болза, ол өлүп каап болур турган. Быжааны Майка деп адап алган, ол бүгү-ниитиниң сагыш човаашкынынга хүрээлеткен. Маршруттардан эзп келгеш, кижи бүрүзү бичии өнүүн чемгерин, эргеледирин оралдажыр. Майка кижилерге чаңыга берген болгаш оларны ажылче үдеп чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Майка өртолеттардан шуут кортпас. «Амданныг чүүлдеонн» аңаа эккеп берип турар оон өңнүктери ында үжүп чоруур-ла болгай.

В. Мариковскийнин фотозу
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ажыглалга кирген

Тыва АССР-ниң Төп күрүне архивиниң бажыңының тудуун «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары 1974 чылдан тудуп эгелээш, бо чылдың июль 5-те ажыглалга киргеи. Оон шеверлеп ажылдарын 48-ки тудуг өргелиниң ажылчыннары кылган.

Тускай төлевилел дузуур туттунган ол бажыңга 200 мың херекти шыгжаар аргалыг. Оон иштинде номчулга залы, төөгүге хамаарышкан ном-дептерлер-биле хандыртынган библиотека, фотолаборатория болгаш аңгы-аңгы өрээлдерде кабинеттер бар.

Промышленная кудумчузунда ол чаа туттунган бажыңда Тыва АССР-ниң Төп күрүне архивичиг база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында архив килдизиниң аппараттары ажылдай берген.

М. КАРА-ТОННУГ.

ЧЕМПИОН ИЛЕРЭЭР

Ленинградта болуп турар шыдыраа маргылдаазының дугайында чугаалап бээрин гроссмейстер Юрий Балашовтан СЭТА-ның спорт редакциязы дилээн. Оон чугаалааны болза:

Маргылдаа доостур үе чоокшулаан тудум-на, демисел күштелген. Мурнуку одурутда бистин шыдыраачыларывыс О. Романишин биле Р. Вагаян. Львовтун гроссмейстери сөөлгү үеде делегей маргылдааларынга типлекчилерниң санынга каш удаа кирип келген. Ол кажан-даа типлелгени чедип алыр дээш ойнаар кижи. Ынчангаш Романишинин саны 6 болуп, кымнын-даа санындан ажып турар.

Ереван чурттуг гроссмейстер база аңы ойнап турар. Оон кылган көштери кайгамчык-тыр.

Маргылдаа үезинде чаңгыс-даа аштырышкынга таварышпас таварылгалар ховар боор чүве болгай. Делегейниң экс-чемпиону В. Смыслов мынчага чедип чаңгыс-даа кижиге уттурбады. Моон чылдагааны илден. Бедик мергежилдиг ойнакчы черле ындыг чедиишкиннинг болур болгай.

Бо шыырак дөрт шыдыраачыларның — Романишин, Вагаян, Смыслов болгаш Карпов оларның бирээзи юбилейлиг чылдың маргылдаазының чемпиону болуур. Бо хүннерде Вагаян биле Романишин, Карпов биле Смыслов олар ойнап эгелээннер.

ӨӨРТПЕС АРГА ЧОК

МИНСК. (СЭТА-ның корр.). Киевте 15 хардыг өөреникчи Вадим Высочин бичө октуг пистолет адар талазы-биле аныяктарның бүгү-эвилел маргылдаазынга 593 санныг болуп, ийиги черни эзлээн.

Бистин олимпий оюнларынга безин киржип турган спортчуларывыс ол хире назылыг турган, шак ындыг көргүзүүлүг боон корбээн чүве-дир. 1972 чылда олимпий оюнларынга киришкен Виктор Трошин харын шак ындыг санныг болуп, хүлер медальды чаалап алган. Совет олимпийжилерниң эң дээре көргүзүү бо хүннерге чедир ол турган.

Эрткен ол маргылдаага типлекчи болган Мирослав Игнатюктун (Молдавиянын төлээзи) назыны Вадимдеп улуг. Ол 594 санныг. А үшкү черни эзлээн Юрий Воробьевтун (РСФСР) саны 592.

— Аныяк адыгжыларның көргүзүүлери мени өөрткен — деп, чурттун шилиндек командазының тренери Юрий Ратников чугаалады.— Улуг улустун көргүзүүлери-биле деңнежип турар санны аныяктарның чаалап алганы бистин өөртпес арга чок. Бо спортчулар олимпий оюнларынга база типлекчилер болурунга идеген турар бис.

Агаар

Бөгүн республикага булуттап каан турар хүн болур. Чамдык черлерге биче чаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундэда 5—10 метр чедер. Агаарның температураза даглыг черлерге 17—22, өскелериге 23—28, Кызылга 26—28 градус чылыг болур.

телевидение

ИЮЛЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—Уругларга кинопрограмма.
11.15—«Удурланышкын». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги серия.
12.25—«Ак-кок календарь». «Адалары болгаш уруглары» деп бөлүктен документалдыг телефильм. Риганың телевидение студиязы үндүрген.
13.00—«Дагларда чай кыска». Уран-чечен фильм.
14.25—15.50—Чапсар.

МОСКВАДАН

15.50—Сээн күш-ажылың — сээн бедиин». Кинопрограмма.
16.45—Л. Н. Толстойнун чогаал ажылы.
17.45—17.55—Чапсар.
17.55—Уругларга фильм. «Хейлер оглунун кулумчузу».

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Тывавын неделязы». Информастыг программа.
19.50—Уругларга мультфильм.
20.00—«Тыва биле Хакасия чаржып турар». Дамчыдылга.
20.20—Телемедээлер.
20.35—Чарладдар.

МОСКВАДАН

20.40—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Удурланышкын». 3-кү серия.
22.00—«Бистиң намдарывыс. 1956 чыл».
23.00—«Уе». Информастыг программа.
23.30—00.30— Оренбург — ССРЭ-ниң барыын кызыгаары газ шугумунун тудугжуларының чагыын өзугаар концерт.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Солун хеерээжен» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 26 киночыынды 9.50, «Робинзон Крузонун амыдыралы болгаш кайгамчыктыг ужуралдары» 11.20, 13.20, 15.20, «Хөл кырында соната» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сапыктыг моортайның делегейни дескиндир аян-чоруу» 15.00, «Бистиң хүлээлгевис» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Петя биле кызыл бөртчүгеш» деп чаа киночыынды 10.00, «Шиитпирлээрни негеп тур мен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Маннап чоруур кижи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Новосибирскиде совет кооператив садыының институдунун кирип өөренир салбырының бирги курузунга даразында мергежилдер талазы-биле 1977—78 өөредилге чылында конкурстан дашкаар сургуулдар чыылдазын Тыва респотребсоюз чорудуп турар:

1. Товароведение болгаш үлетпүр бараанларын садыглаарын организастаары.
2. Товароведение болгаш азып-чем бараанларын садыглаарын организастаары.
3. Садыгның экономиказы.
4. Бухгалтер учёду.

Өөренириниң хуусаазы 4 чыл. Киирер дугайында билдирнишкинни 1977 чылдың июль 8-тен 31-ге чедир Тыва респотребсоюзтун кадрлар килдизи хүлээп ап турар. Аңаа капсырар үүлдер болза:

1. Соолгу ажылдап турган черинден азы школадан берген, удуртукчуларның азы школа директорунун, партия азы комсомол организациязының секретарының, профэвилелиниң ук чер комитединиң даргазының ат салганы, дээди өөредилге черинге киреринин характеристика-рекомендациязы.
2. Ортумак эртемнинин дугайында, ортумак тускай эртемнинин дугайында документ (болу), демдек салыр майыктан ушта бижилгени дипломга капсырар.
3. Күш-ажыл дептериниен ушта бижилге.
4. Беш фото-чурук (3х4 см).
5. Медицина шынаылгазы (Ф. 286).
6. Чурттап турар черинден шынаылга.

Институтка киирелер даразында эртемнерге экзамен дужаар:

Товароведение факультелинге:
математикага (бижимел-биле);
тыныга (аас-биле);
географияга (аас-биле);
орус дылга болгаш литературага (чогаадыг).

Садыг экономиказының болгаш өөредилге-экономика факультеттеринге:
математикага (бижимел-биле);
орус дылга болгаш литературага (чогаадыг);
географияга (аас-биле);
төөгүге (аас-биле).

Технологтуг факультетке:
математикага (бижимел-биле);
физиканга (аас-биле);
химияга (аас-биле);
орус дылга болгаш литературага (чогаадыг).

Школаны болгаш техникумну кончуг эки демдектиг дооскан кижилер чаңгыс эртемге: садыг экономиказының болгаш бухгалтер учёдунун, товароведениениң база технологиянның мергежилдериниң талазы-биле—химияга киреер экзамен дужаар.

Институтка киир санаар үеде бышкан билигиниң аттестадының азы дипломунун талазы-биле ортумак арифметиктиг демдээн барымдаалан көөр.

Совет Армиянын хүрээлениндеи курлавырже үнген кижилер, а ол ышкаш хереглел кооперациязынга ажылдап турган практиктиг стажтыг кижилер институтче киир санадырда артык эргелиг болур.

Киреринин экзаменнери 1977 чылдың август 1-ден 20-ге чедир эрттирер. Конкурстан дашкаар черлерге үндезин националдыг кижилерни хүлээп алыр.

Оон аңгыда Новосибирскиде совет кооператив садыының институдунун бот-өөредилгелиг салбырынга киреринин документилерин Тыва респотребсоюз база хүлээп ап турар. Бот-өөредилгелиг салбырга киреррлер киреринин экзаменнерин Улан-Удэ хоорайга дужаар.

Документилерни хүлээп ап турар черни адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 31. Тел. 2-27-24.

ЧАЛАП ТУР

«Новосибирсксельхозтехпроектинин» Тыва салбыры телевилел ажылынче инженерлерни болгаш техниктерни, сантехниктерни, көдээ ажыл-агый будурулгезин механизастаар талазы-биле тудугжуларны чалап тур.

Келир черинин адрези: Кызыл хоорай, Комсомол кудумчузу, 97, телефон 2-50-08.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетпүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузуут килдистерининн 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чатыг 219.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдүлинин Нем үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

ТС—00766.